

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

Konflikt och dialog

- en studie av den intressepolitiska diskussionen kring elever med
cochlea implantat i skolan

Emma Hoveklint

”LAU660”

Handledare: Pija Ekström

Examinator: Anita Franke

Rapportnummer: HT06-2611-208

Abstract

Arbetets art:	Examensarbete, 10 p, inom Korta lärarprogrammet, 60 p.
Institution:	Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet
Titel:	Konflikt och dialog – en studie av den intressepolitiska diskussionen kring elever med cochlea implantat i skolan
Författare:	Emma Hoveklint
Handledare:	Pija Ekström
Examinator:	Anita Franke

Syfte

Att allt fler barn som föds döva opereras med cochlea implantat (CI), ett avancerat hörseltekniskt hjälpmedel, har medfört stora förändringar inom traditionell dövundervisning i specialskolan. Syftet med denna undersökning har varit att beskriva och jämföra de intressepolitiska föreställningar och strategier som existerar bland intresseorganisationer. Frågeställningarna har rört dessa organisationers syn på brister och möjligheter i undervisning, samt hur man ser på specialskolans betydelse i förhållande till det ökade antalet elever med CI.

Metod

Uppsatsens teoretiska och metodologiska ansats har sin utgångspunkt i kritisk diskursanalys, som används som en textanalytisk metod och forskningsredskap för att avgränsa diskurser i den intressepolitiska diskussionen kring elever med cochlea implantat i skolan. Det empiriska materialet består av organisationstidskrifter, remissvar, skrivelser och yttranden från 1998 till 2006. Analysenheterna består av tre intresseorganisationer, en för CI-opererade, en för döva, samt en för hörselskadade.

Resultat

De empiriska resultaten visar att det råder skillnader i synsätt kring undervisning av elever med CI. En talspråkspraktikdiskurs fokuserar på en brist i talspråksstimulans i specialskolan vilket gör att andra skolformer blir mer framträdande alternativ. En teckenspråkspraktikdiskurs menar att bristen består i att allt för stor vikt läggs vid tal på bekostnad av teckenspråk. Utifrån detta synsätt utgör specialskolan och teckenspråk möjligheter för elever med CI, men specialskolans betydelse minskar när allt fler föräldrar till barn med CI tenderar att välja andra skolformer för sina barn. Resultatens didaktiska konsekvenser rör undervisningsspråk och var fokus ska ligga, på tal eller teckenspråk. Utifrån de olika synsätt som existerar bör lärare också inta ett självständigt och kritiskt förhållningssätt gentemot intresseorganisationer när det gäller undervisning av elever med CI.

Sökord: cochlea implantat, intresseorganisationer, funktionshinder, teckenspråk, specialskola,

Förord

Detta examensarbete har genomförts inom ramen för det korta lärarprogrammet. Under ett antal veckor har jag formulerat en problemställning som kopplats till den intressepolitiska diskussionen kring elever med cochlea implantat i skolan, jag har formulerat frågor, tagit del av forskning och beaktat teoretiska utgångspunkter, samlat in och analyserat material för att avslutningsvis presentera resultaten i form av denna rapport. I och med att det valda problemområdet ligger nära mina egna erfarenheter och min egen verklighet, då jag själv är döv men sedan några år tillbaka ”CI-användare”, har processen kommit att ställa stora krav på både objektivitet och distans. Huruvida jag lyckats upprätthålla denna kritiska distans i förhållande till det valda problemområdet är dock ytterst en fråga för andra att bedöma.

Innehåll

1. INLEDNING	5
EN FÖRÄNDRAD UNDERVISNINGSSITUATION	5
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	7
COCHLEA IMPLANTAT OCH HÖRSELBEGREPPET	7
AVGRÄNSNINGAR OCH DISPOSITION	8
2. TIDIGARE FORSKNING	8
DISKURSER I DÖVVÄRLDEN.....	8
SKOLPLACERING OCH SKOLSITUATION FÖR ELEVER MED CI.....	10
3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	12
ETT DISKURSANALYTISKT PERSPEKTIV	12
4. METOD	16
URVAL	16
TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	17
BEARBETNING OCH ANALYS	18
ETISKA STÄLLNINGSTAGANDEN	18
STUDIENS TILLFÖRLITLIGHET	19
5. RESULTATREDOVISNING	19
SPECIALSKOLAN	20
FUNKIS-UTREDNINGEN	20
UTREDNINGEN OM TECKENSPRÅKETS STÄLLNING.....	21
EMPIRISKT MATERIAL	22
PRESENTATION AV ANALYSEN	22
FÖRESTÄLLNINGAR OM BRISTER OCH MÖJLIGHETER.....	23
EN TALSPRÅKSPRAKTIK FORMERAS	23
EN TECKENSPRÅKSPRAKTIK REPRODUCERAS	26
REPRODUCERANDE SYNSÄTT OCH KRAV PÅ FÖRÄNDRING I SPECIALSKOLAN ..	29
DIALOGISERING	33
6. SAMMANFATTANDE DISKUSSION	34
SAMMANFATTNING AV EMPIRISKA RESULTAT	34
EMPIRISKA RESULTAT I RELATION TILL TEORI OCH METOD	35
ÅTERKNYTNING TILL TIDIGARE FORSKNING	36
KONSEKVENSER FÖR LÄRARYRKET	37
REFERENSER	39

1. Inledning

En förändrad undervisningssituation

Hörsel- och dövundervisningen i Sverige är sedan flera år i stark förändring. Den enskilt största anledningen till detta är att en överväldigande majoritet av alla de barn som idag föds döva eller gravt hörselskadade opereras med s.k. cochlea implantat (CI).¹ Merparten av dessa barn hade tidigare teckenspråk som modersmål, men idag gör tekniken med CI att barnen kan få möjlighet att erhålla talspråk och därmed blir de i praktiken tvåspråkiga i betydelsen att de kan både tala och teckna. Introducerandet av CI på barn i Sverige i början på 1990-talet föregicks dock av stora protester från framför allt dövvärlden. Denna polarisering mellan förespråkare och motståndare till CI kvarstår på sina håll, men relationerna har på senare år börjat normaliserats.² Det stora antalet CI-opererade barn som nu går i skolan har medfört att det som traditionellt sett präglat undervisning av döva och gravt hörselskadade håller på att omvärderas med allt vad det innebär i form av nya pedagogiska och didaktiska vägval. I en rapport från Specialskolemyndigheten, SPM, poängterar man också att ”avancerad hörselteknisk utrustning för barn har skapat nya behovsprofiler i undervisningssituationen” (Dravins 2005:4).

Sett till hela världen hade i januari 2006 ca. 40.000 barn och ungdomar under 16 år erhållit CI. CI-tekniken var dock från början mycket omstridd, som tidigare nämnts, och kritiken växte när det första dövfödda barnet opererades 1988 (i Sverige 1990). Motståndarna menade att man inte kunde ge barnet hörselupplevelser genom nämnda teknik och att det viktiga var att barnet fick tillgång till teckenspråk. Hur skulle döva barn kunna lära sig tolka de konstgjorda signalerna, när de aldrig haft en biologisk förmåga att höra? Kritikerna framförde också att effekterna av operationen och implantatet var okända. I SPM:s genomgång av internationell forskning visar dock att ”de ursprungliga förväntningarna på brukarnytta väsentligen har överträffats, men samtidigt har också kunskapen om svårigheterna med CI-användning ökat” (Dravins 2005:5). Det finns en rad faktorer som påverkar utfallet för varje enskilt barn och därmed också brukarnytan av CI. Språkmiljö, förhållningssätt och barnets egna inneboende egenskaper spelar en klar roll. SPM skriver:

Barn med CI måste lära sig att tolka de syntetiska signalerna som ljud. De måste tillägna sig förmågan att tolka dessa ljudupplevelser och ge dem innehåll. Processen är beroende av hjärnans benägenhet att tolka stimuli som meningsfulla mönster, men detta sker inte automatiskt, utan är i allra högsta grad inlärt. (Dravins 2005:6)

Studier visar dock att flertalet barn har möjlighet att utveckla ett gott talspråk och därmed också basera sin kommunikation på tal, snarare än tecken. SPM betonar dock att gruppen av barn med CI är ”ytterst heterogen”. En del är att betrakta som lätt hörselskadade, andra gravt hörselskadade (vilket betyder att de har en begränsad höruppfattning) och när implantatet inte brukas är barnet dövt. Detta betyder att behoven kan variera kraftigt från barn till barn (s.6 ff). Här har också frågan om teckenspråk kontra talspråk i undervisningen stått i fokus.

¹ Riksförbundet för barn med cochlea implantat, Barnplantorna, uppger att över 90 procent av de barn som föds döva eller mycket gravt hörselskadade opereras med CI.

² Frågan analyseras ingående i sociologen Katarina Jacobssons doktorsavhandling *Retoriska strider. Konkurrerande sanningar i dövvärlden*. (Lund, 2000). Se kapitel 2. Tidigare forskning.

Enligt Arne Risberg, professor i hörselteknik vid Kungliga tekniska högskolan (KTH), finns det stora likheter mellan dagens situation och den situation som uppkom när de nya hörapparaterna skulle introduceras under 1950- och 1960-talen. De gemensamma nämnare han pekar på är (Risberg 2000:7):

- Ny teknik
- Föräldrarnas förväntningar
- Utvecklingen drivs från medicin och teknik
- Behov av en förändrad pedagogik
- Otillräcklig kunskap

Den svenska dövskolan övergick i början på 1980-talet som enda land i världen till en ”tvåspråkig” undervisning av döva barn, vilket innebär att undervisning sker med teckenspråk. Svenska språket förekommer mest i form av skrift. Lärarutbildningen kom därför att inriktas mot denna ”tysta” skola, skriver Risberg som menar att denna skola inte är ”optimal” för barn med CI. Samtidigt poängterar han att de gångna perioderna av undervisning av döva och hörselskadade har lämnat efter sig både positiva och negativa erfarenheter och kunskaper som viktiga att beakta i ljuset av den förändrade undervisningssituation som CI-tekniken bidragit till (s. 7 f.). Risberg påpekar dock att de ideologier som varit förhärskande under olika epoker blivit hinder för att utnyttja denna kunskap. Risberg skriver:

Ideologier känner vi mest från den politiska sfären och kan då definieras som ”känslomässigt förankrade uppfattningar om hur verkligheten är beskaffad”. De som tror på en viss ideologi menar nog att deras uppfattningar inte är ”känslomässigt förankrade” utan ”vetenskapligt förankrade” eller ”erfarenhetsförankrade”. Andra menar kanske att det inte är fråga om ideologier utan om väl underbyggda vetenskapliga hypoteser. Hur man än motiverar en ideologi, eller en hypotes, leder det till en uppfattning om vad som är sant och vad som är falskt samt till en uppfattning om vad som behöver diskuteras. (s. 8)

Dessa ideologiska revolutioner, präglade av ”sanningar” och ”förvillelser” har enligt Risberg lämnat efter sig en rad pedagogiska nydaningar som velat hävda att:

- Teckenspråket är inget språk
- Teckenspråket hindrar talet
- Hörselrester är betydelsefulla och alla har hörselrester
- Alla med en hörselnedsättning kan lära sig tala (den oralistiska metoden)
- Tal stött av tecken är lösningen
- Teckenstöd fungerar inte
- Hörselrester betyder inget
- Simultan tvåspråkighet med både tecken och tal är inte möjligt för döva
- Undervisning med teckenspråk gör att döva lär sig skriven svenska
- CI fungerar inte
- Med CI kan vi utrota dövhet

Risberg menar att den stora huvudfrågan, utifrån dessa pedagogiska hypoteser, handlar om hur vi ”skall skilja mellan verklig kunskap och ideologisk betingade tolkningar”. Detta menar han är avgörande för att vi ska undvika att etablera en ”ny ideologi” som precis som tidigare ideologier begränsar diskussionen på olika sätt (Risberg 2000:8).

Det är mot denna bakgrund intressant och fruktbart att empiriskt undersöka vilka föreställningar som präglar diskussionen kring elever med cochlea implantat i skolan. Då

måste man titta på dem som driver opinion i denna fråga, eller som svarar på en opinion. I den skolpolitiska debatten är det främst Riksförbundet för barn med cochlea implantat, Barnplantorna, som varit drivande (se Tvingstedt m.fl. 2003:22 ff). Men eftersom situationen för barn och ungdomar med CI tangerar både dövas och hörselskadades verklighet är det även väsentligt att undersöka hur dessa gruppers intresseorganisationer förhåller sig till diskussionen ovan.

Syfte och frågeställningar

Den forskning som finns kring frågor som är relaterade till undervisningsområdet för barn och ungdomar med CI kan karakteriseras som individcentrerad och använder ofta intervjuer som metodologisk utgångspunkt. Man har bl.a. fokuserat på enskilda föräldrars och lärares perspektiv (se kap. 2. Tidigare forskning). Det är utifrån denna synvinkel fruktbart att rikta ljuset mot ett annat håll – mot de intresseorganisationer som är drivande i skolfrågor. Dessa artikulerar olika former av kritik på hur skolan hanterar elever med CI (såväl som hörselskadade och döva) eller har föreställningar om hur denna grupps behov ska tillgodoses. Undersökningens syfte är därmed att rikta fokus på skolan som *intressepolitisk arena* med den uttalade ambitionen att beskriva och därmed också jämföra de intressepolitiska föreställningar och strategier som existerar bland svenska handikappförbund med anknytning till döva, hörselskadade och barn och ungdomar med cochlea implantat. Utifrån detta fokus har följande frågeställningar formulerats:

Vilka föreställningar om grundläggande brister och möjligheter i undervisning av elever med CI finns i intresseorganisationerna?

Hur ser intresseorganisationerna på specialskolans betydelse i relation till den förändrade situation som det ökade antalet elever med CI medför?

De två frågeställningarna är som synes relaterade till varandra. Den första frågeställningen syftar till att utröna vilka grundläggande brister intresseorganisationerna menar att det finns i undervisning av barn och ungdomar med CI, samt vilka möjligheter intresseorganisationerna kan se. Den andra frågeställningen är tydligt framåtsyftande. Menar intresseorganisationerna att specialskolans betydelse kommer att förändras till följd av den nya situationen? Kan andra skolformer bli mer framträdande alternativ?

Cochlea implantat och hörselbegreppet

Vad är ett cochlea implantat och hur pass dåligt ska man höra för att komma ifråga för en CI-operation? Ett cochlea implantat består av två komponenter, dels en yttre och dels en inopererad. De yttre delarna består av tre sammanhållna delar, en mikrofon, en talprocessor och en batterienhet. Processorn länkas i sin tur samman med en sladd till en liten sändare med en magnet. Den inre delen består av en mottagare och en elektrod som är inopererade i hörselnäcken (cochlean). Den yttre delen bärs bakom örat som en vanlig hörapparat. Mikrofonen i denna fångar upp ljud som leds till talprocessorn, vilken omvandlar ljudet till elektriska signaler som förs vidare till den inopererade delen. Elektroden stimulerar sedan hörselnerven med elektriska signaler som hjärnan uppfattar som ljud. Det är fråga om en artificiell hörsel (Karolinska universitetssjukhuset). Lingvisten Kerstin Nelfelt (2004) från Göteborgs universitet, skriver om de individuella variationerna i denna hörsel:

Barn med samma implantat och samma hörselkurva kan höra olika och ha olika hörselmässiga förutsättningar för att upptäcka tal, i synnerhet för att upptäcka detaljer och språkligt viktiga distinktioner i tal. (Nelfelt 2004:40)

I september 2006 hade 1200 personer opererats i Sverige (ungefär hälften av dessa är barn) vid någon av de speciella enheter, CI-team, som finns på ett flertal sjukhus i landet. För att opereras med ett CI måste personen vara gravt hörselskadad eller döv, och inte ha någon hjälp (eller mycket begränsad hjälp) av en vanlig hörapparat. Därutöver måste personen uppfylla vissa medicinska och psykosociala kriterier (Karolinska universitetssjukhuset).

Avgränsningar och disposition

Det är nu på sin plats att göra några viktiga avgränsningar, samt ge en bild av hur uppsatsens fortsatta disposition kommer att se ut. För det första är det av största vikt att denna undersökning handlar om elever med cochlea implantat och deras speciella situation och inte om döva eller hörselskadade som inte har CI. För det andra avgränsas undersökningen till de elever med CI som endast har en hörselförlust som karakteriserat funktionshinder. För att även inbegripa de elever med CI som har fler funktionshinder (t ex. multihandikappade) krävs en utvidgad undersökning, vilket inte ryms inom denna uppsats omfång. För det tredje avgränsas den undersökta perioden mellan 1998-2006. Denna avgränsning kommer att motiveras längre fram i uppsatsen. För det fjärde är det viktigt att poängtera att föreställningar kring barn och ungdomar med CI i förskolan, kommunal vuxenutbildning samt högskolan inte inkluderas i denna studie. Fortsättningsvis kommer jag att redovisa tidigare forskning med relevans för denna undersökning (kapitel 2), ange ramar för uppsatsen teoretiska utgångspunkter (kapitel 3) och redogöra för metodologiska spörsmål som urval, undersökningsmaterial, tillvägagångssätt och analys (kapitel 4). Därefter tar resultatredovisningen (kapitel 5) och en sammanfattande diskussion (kapitel 6) vid. I det senare kapitlet sammanfattas inte bara de empiriska resultaten utan jag redogör också för vilka konsekvenser dessa kan ha i förhållande till läraryrket.

2. Tidigare forskning

Diskurser i dövvärlden

Sociologen Katarina Jacobsson har i en doktorsavhandling, *Retoriska strider. Konkurrerande sanningar i dövvärlden*, analyserat argumentationen mellan förespråkare och motståndare till CI, hur en etablerad diskurs både åberopas och utmanas. Jacobsson beskriver hur den svenska dövrörelsen växer sig stark under 1980-talet i takt med en rad historiska landvinningar. År 1981 blev teckenspråket officiellt erkänt av Sveriges Riksdag som dövas första språk, dvs. modersmål, och blir även undervisningsspråket i dövskolorna. En konsekvens av detta blir att dövläroverutbildningen förändras radikalt. Det är i opposition till en talbaserad, oralistisk, undervisningsmetod och mot integrering av döva i hörande skolor som dövrörelsen formeras som en motdiskurs. Motståndet mot integrering fick också stöd i lingvisternas forskning kring teckenspråk. Man visade bland annat att teckenspråket *är* ett språk. Härigenom växte krav på teckenspråkiga miljöer sig starka. Detta förutsatte att det fanns en ganska hög koncentration av döva på samma ställe vilket var ett argument för att behålla de fem dövskolor som redan fanns. Mot denna fond växer ett dövkulturellt perspektiv fram som hellre fokuserar på döva

som en språklig och kulturell minoritet än som en handikappgrupp bland andra. Enligt Jacobsson har detta dövulturella perspektiv fått en stor genomslagskraft i både psykologisk och pedagogisk forskning, i det avseendet att den fäster stor vikt vid teckenspråket (Jacobsson 2000:9ff.). Jacobsson karakteriserar dövforskningen som ”individcentrerad och normativ”(s. 22). Då det finns en motsättning mellan den medicinska och kulturella definitionen av dövhet har många akademiker pläderat för den senare definitionen. En dövulturell diskurs växte därmed fram i opposition mot majoritetssamhällets ”hörande perspektiv” men i takt med en rad landvinningar och med stöd i vetenskaplig forskning blir den en etablerad diskurs. Jacobsson konkretiserar denna diskurs och dess motsats genom dikotomier (s. 57).

medicin/audiologi	kultur/språk
tal	teckenspråk
teknik	naturlig kommunikation
örat	hela individen
integrering	teckenspråksmiljö
normalisering	bli accepterad för den man är

När cochlea implantat-operationer på barn inleddes i början på 1990-talet (den första 1990) ledde det till en mycket intensiv debatt inom dövvärlden. Motståndare till operationen betraktade dem som både skadliga och oetiska. Operationen kom att liknas vid den talbaserade undervisningen av döva i det avseendet att den förknippades med ett syfte att normalisera och integrera döva barn. Även i andra västländer opponerade man sig mot operationerna. De tre intresseorganisationerna Sveriges Dövas Riksförbund (SDR), Hörselskadades Riksförbund (HRF), samt föräldraorganisationen Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn (DHB) kom överens om att cochlea implantat skulle motarbetas. Organisationerna tog 1990 ett beslut om att ta avstånd från operationer på barn under 18 år. HRF hade fem år senare backat och menade att det var upp till varje förälder att själv att fatta beslut om operation eller inte. DHB överlät också beslutet till föräldrarna men var fortfarande mot operationer på barn som är födda döva. SDR är den organisation som stått fast vid sitt ställningstagande, men satsar samtidigt på informationsarbete för att ge en alternativ bild av döva. Föräldrar till CI-opererade barn fick svårt att finna tillhörighet i de traditionella döv- och hörselorganisationerna och bildade 1995 Riksförbundet för barn med cochlea implantat, Barnplantorna (s. 19 ff.).

Utifrån denna bakgrund analyserar Jacobsson hur den etablerade dövulturella diskursen utmanas och ifrågasätts när en motdiskurs (driven av CI-förespråkare) börjar formuleras. Detta görs genom intervjuer, observationer, analys av tidskriftsmaterial och diskussionsforum på internet, samt gruppdiskussioner. Det är aktörer på fältet som är analysobjekten, dvs. företrädare och medlemmar i intresseorganisationer, föräldrar, pedagoger, skolläringar, döv- och hörsselforskare, CI-användare och CI-team. De teoretiska begrepp som är vägledande i framställningen är diskurs, dialog, lokal kultur och retorik (Jacobsson 2000:27 ff., 219 ff.). I synnerhet diskursbegreppet är framträdande i analysen. Jacobsson beskriver det så här:

En diskurs kan sägas utgöras av en uppsättning termer, fraser och framställningsformer som möjliggör beskrivningar enligt en viss kulturs preferenser; den tillhandhåller former för hur saker och ting ska berättas och tolkas. En diskurs är med andra ord begränsande. (s. 27)

Utifrån dessa begrepp analyserar Jacobsson hur argumentationen på båda sidor byggs upp, hur förklaringar utvecklas och etablerade perspektiv utmanas i syfte att ersätta dem med nya. Argumentationen förs på en moralisk nivå, d.v.s. huruvida det är rätt att eller fel att operera döva barn. När allt fler döva barn opereras får dock diskussionen mer av praktiska inslag. De

frågor som då ventileras är hur pedagogerna i förskolor ska bemöta dessa barn? Vilken förskola ska de välja? Vilken skolform är de hemmahörande i? Hur ska barnen hörseltränas, var ska detta ske och ska detta överhuvudtaget ske? Jacobsson beskriver hur argumentationen i förhållande till dessa frågeställningar ändrar riktning. Förespråkare vinner på att betona det särskilda och motståndare på normalisera implantatet. Detta är kopplat till CI-föräldrars krav på talträning och talspråksstimulans i dövskolan och motståndarnas svar att inga särskilda insatser för CI-elever behövs, i synnerhet inte talträning vilket anses hota dövskolornas teckenspråkiga miljö. Förespråkare som ägnat sig åt ”normaliseringstekniker” får därmed, enligt Jacobsson, betona att CI-barns behov skiljer sig från andra döva barns behov (Jacobsson 2000:191ff.). Cochlea implantat beskrivs därför olika på olika argumentationsnivåer enligt Jacobsson (s. 197):

	CI-förespråkare	Dövkulturanhängare
Moralisk nivå	naturligt/normalt	onaturligt/abnormt/onormalt
Praktisk nivå	sär-skilt	normalt

Det är på den sistnämnda praktiska nivån som den fortsatta diskussionen äger rum. Detta gör, enligt Jacobsson, att frågor om undervisning och skolform blir aktuella.

Skolplacering och skolsituation för elever med CI

I takt med att fler och fler barn opererades med CI försköts debatten kring CI från huruvida det var rätt eller fel att operera i ett CI (den moraliska nivån) till en mer praktisk nivå där man brottades med hur denna förändring skulle hanteras inom skolans ram. Detta har fått forskare från skilda discipliner att intressera sig för utvecklingen för barn med CI. De flesta av dessa studier har fokuserat på mindre barn i förskolan, men i takt med att CI-barnen blivit äldre har perspektivet vidgats till att omfatta även barn i grundskolan. Fortfarande saknas det dock forskning kring äldre ungdomar på gymnasienivå men detta lär komma då flera studier är longitudinella.³

I ett antal delrapporter från Stockholms universitet har psykologerna Gunilla Preisler, Anna-Lena Tvingstedt och Margareta Ahlström fokuserat på den psykosociala situationen för döva barn med cochlea implantat. Syftet har varit att belysa skolsituationen för barn med CI i olika skolformer, vilka faktorer som styr valet av skolplacering och hur man kan tillgodose barnens skiftande behov inom olika skolformer. Denna skolsituation belyses ur både elever, föräldrar och skolpersonalens perspektiv. Den empiriska undersökningen kretsar främst kring hur den kommunikativt-språkliga och sociala situationen ser ut för barn med CI i olika skolmiljöer. Vilka möjligheter barnen har att tillgodogöra sig den undervisning som bedrivs och utveckla kunskaper och färdigheter i olika ämnen belyses också. Särskild tonvikt har lagts på barnens läsutveckling (Tvingstedt m.fl. 2003:3).

Undersökningarnas teoretiska referensram bär spår av både pedagogiska och utvecklingspsykologiska teorier som lägger särskild vikt vid att anamma en helhetssyn på människan. Den grundläggande utgångspunkten är att människan under hela sin livstid utvecklas genom interaktion med andra människor, som föräldrar, lärare och kamrater. Barnet

³ Nedanstående studier är exempel på sådan longitudinell forskning, som börjat på förskolenivå.

ses som en aktiv medskapare i sin egen utveckling. En utveckling som både vuxna och jämnåriga i den närmaste omgivningen är med och påverkar och därmed aktivt tar del i. Att detta samspel fungerar i skolan är viktigt för barnets känslomässiga och sociala utveckling men är även av stor betydelse i dess kommunikativa, språkliga och kognitiva process. Här har bl.a. Vygotskys teorier vunnit inflytande, då de ser det sociala samspelet som den enskilt viktigaste drivkraften i barns utveckling och lärande. I detta samspel intar språket en central roll. I det sociokulturella perspektivet, som utgår från Vygotsky, fokuserar man således på kommunikativa och sociala processer. Enligt detta synsätt är allt handlande, all kommunikation såväl som tänkande och lärande situerat och kan inte förstås om man inte sätter det i relation till de kontexter eller verksamheter som de är en del av. I detta sammanhang aktualiseras undervisning av tvåspråkiga elever. Cummins (2000) menar att det för tvåspråkiga elever är en avgörande skillnad mellan att ha grundläggande kommunikationsfärdigheter i sitt andra språk och att kunna tillägna sig det kunskapsförmedlande språket. I anslutningen till denna problematik kring tvåspråkighet menar forskarna att man kan jämföra situationen för elever med ett annat hemspråk än svenska med situationen för döva barn med CI som går i en klass med hörande barn och i vilken undervisningen bedrivs på talad svenska (Tvingstedt m.fl. 2003:8ff.). Därför finns det enligt dem anledning att ”uppmärksamma de eventuella svårigheter elever med CI kan ha att utveckla ett kunskapsbaserat språk på svenska, vilket i sin tur försvårar en kunskapsutveckling motsvarande den hos elever som undervisas på sitt första språk” (s. 13).

I en första delrapport, *Skolplacering av barn med cochlea implantat*, beskriver Tvingstedt, Preisler och Ahlström hur föräldrarnas val av skolplacering för sina barn med CI i praktiken har gått till, de funderingar som legat bakom det enskilda beslutet, samt vilken syn både föräldrar och den berörda skolpersonalen har på barnens nuvarande och framtida skolgång. Föräldrar till 20 barn har intervjuats i likhet med den personal som arbetar kring barnet, såsom lärare, assistenter och hörselpedagoger. Hälften av barnen gick i specialskola, de övriga gick i vanlig klass på hemorten (Tvingstedt m.fl. 2003:26ff.).

Bland de bakgrundsfaktorer som hade mest betydelse för valet av skolform var hur långt barnet måste resa till specialskolan, samt hur barnens förskoleplacering hade sett ut (s. 41 ff.). De föräldrar som valt att placera sina barn i vanlig klass hade ett mer kortsiktigt perspektiv och var villiga att ompröva sitt beslut om det inte fungerade bra för barnet. De brister som kunde uppstå med en placering i vanlig klass var, enligt föräldrarna, att barnen riskerade att inte tillägna sig tillräckligt med kunskaper, samt att etablerandet av kamratrelationer skulle försvåras i takt med att barnet blev äldre. De fördelar som övervägde till förmån för vanlig klass var att familjen kunde bo kvar tillsammans på hemorten och att barnet fick en vidgad kontakt med en hörande omgivning. De föräldrar som valt att placera sitt barn i specialskola ansåg dock att barnets talspråksutveckling inte medgav en skolgång i vanlig klass och att barnens första språk var teckenspråk. Specialskolan upplevdes som positiv för både kunskapsutveckling och kamratrelationer, men man önskade samtidigt bättre möjligheter till talspråksstimulans (s. 51 ff.). Oberoende av skolval förespråkade flera föräldrar mer av kontakter och samverkan mellan olika skolformer. Specialskolan ansågs vara ett riktigt skolval både av lärare och föräldrar till de barn som gick där. Teckenspråket ansågs vara viktigt för barn som gick i vanlig klass, både ur föräldrars och skolpersonalens perspektiv. Det främjade kamratrelationer och kunskapsutveckling. De första åren tyckte föräldrarna och skolpersonalen att skolsituationen för barnen i vanlig klass fungerade på ett tillfredsställande sätt, men bland barnens assistenter var många tveksamma till hur den fortsatta skolgången i vanlig klass skulle fungera på ett bra sätt (s. 68 ff, 83 ff.).

I en andra delrapport, *Skolsituationen för barn med cochlea implantat – ur föräldrars, lärares och assistenters perspektiv*, är syftet att belysa den psykosociala situationen för barn med CI under de inledande skolåren ur ett vuxenperspektiv. Föräldrar och lärare till 22 barn har intervjuats, samt assistenter till de individualintegrerade barnen. Hälften av barnen gick specialskola, den andra hälften i vanlig skola på hemorten (Preisler m.fl. 2003:12ff).

De empiriska resultaten visar att de vuxna ansåg att barnen trivdes inom sina respektive skolformer. I den vanliga skolan fungerade dock inte stödinsatserna optimalt. Assistentrollen kunde vara problematisk. Som assistent ska man fungera som en tolk när barnet inte kan följa med i den talspråkiga undervisningen men brister uppstår i ”översättningen” om assistenten eller eleven inte behärskar teckenspråk fullt ut (Preisler m.fl. 2003:20ff). Inom specialskolan ansågs barnen ha bra möjligheter till kunskapsinhämtande, men begränsningar när det gäller talspråksstimulans (s. 32 ff.).

Det fanns skillnader i kontakterna med skolkamraterna mellan de individualintegrerade barnen och de som gick i specialskola. För de senare fungerade kamratrelationerna bra, men de saknade inte sällan sina kamrater på hemorten. De integrerade barnen var kontakten med hörande kamrater mestadels i form av gemensamma handlingar och inte av verbal kommunikation (s. 54 ff.). I förhållande till kunskapsutveckling ansåg de vuxna att barnen i vanlig klass klarade sig bra under de inledande 2-3 åren, men problem att följa den talspråkiga undervisningen växte i takt med åldern. I specialskolan ansågs barnen klara sig lika bra som andra barn, sett ur ett kunskapsmässigt perspektiv (s. 64 ff.).

I slutdiskussionen pekar författarna av rapporten på vikten av att ha ett helhetsperspektiv på barnets utveckling. Ensidig fokusering på en del av utvecklingen, såsom tal och hörsel, kan få konsekvenser för andra delar av utvecklingen. En möjlighet att kommunicera med andra och förstå och bli förstådd är centralt. Därigenom, menar författarna, tillägnar sig barnet nya begrepp och i förlängningen nya kunskaper. Goda kamratrelationer har också ett positivt inflytande på hur pass väl barnet anpassar sig i skolan. En bra skola för barn med CI måste vara en skola där barnet har möjlighet att förvärva kunskaper. Enligt de vuxna som intervjuades var teckenspråket en förutsättning för detta. Även i förhållande till kamratrelationer spelade teckenspråket en central roll. Slutsatsen blir, enligt författarna, att barnet bör vistas i en skolform som kan ge både tal och teckenspråk (Preisler m.fl. 2003:84 ff.).

Detta kapitel om tidigare forskning gör inga anspråk på att vara heltäckande, men är relevant som jämförelsematerial när det gäller resultatbilder. Uppsatsens problemområde behandlar den intressepolitiska diskussionen kring elever med cochlea implantat i skolan och därför är det utifrån Jacobssons diskursanalys av döv världen, i vilken intresseorganisationerna ingår, och ovannämnda studier kring elever med cochlea implantat i skolan, intressant att undersöka hur den intressepolitiska diskussionen kring CI förflyttas in i skolans värld.

3. Teoretiska utgångspunkter

Ett diskursanalytiskt perspektiv

Föreliggande uppsats utgår från ett diskursanalytiskt perspektiv. Vad menas då med diskursanalys i allmänhet och hur definieras diskursbegreppet? Diskursanalysen utgör inte en

enda ansats utan består av ett flertal tvärvetenskapliga och multidisciplinära ansatser som kan användas på olika områden och för olika typer av undersökningar. Dessa ansatser har också skilda synpunkter på vad diskurser är och hur man går tillväga för att analysera dem. Enligt Winther Jørgensen och Phillips (2000), kan man ändå säga att en diskurs är ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen” (s. 7). Trots skillnader mellan de olika angreppssätten finns det några gemensamma ”nyckelpremisser” som förenar det diskursanalytiska fältet. Samtliga utgår från socialkonstruktionistisk teori som Winther Jørgensen och Phillips beskriver så här (s.11f):

- *En kritisk inställning till självklar kunskap* – vår kunskap om världen är inte en objektiv sanning. Utifrån vår världsbild konstruerar och kategoriserar vi verkligheten, som således inte blir en ”spegelbild” utan en ”produkt” av vår världsbild. Här spelar språket en central roll.
- *Historisk och kulturell specificitet* – Vår kunskap om världen färgas av våra historiska och kulturella dispositioner. Vårt sätt att uppfatta världen, våra relationer och identiteter kunde därmed vara annorlunda och de kan också förändras. Den sociala världen kan därför, enligt detta synsätt, konstrueras socialt.
- *Samband mellan kunskap och sociala processer* – Vår världsuppfattning både skapas och reproduceras genom sociala processer. I de sociala processerna byggs kunskap upp, gemensamma sanningar formuleras men man strider också om vad som är sant och falskt.
- *Samband mellan kunskap och social handling* – Skilda världsuppfattningar leder till olika sociala handlingar, vilket får sociala konsekvenser.

Utöver dessa grundläggande socialkonstruktionistiska premisser vilar de diskursanalytiska angreppssätten på en strukturalistisk och poststrukturalistisk språkfilosofi, som menar att språket är en sorts nyckel med vilken vi kan nå verkligheten. Bergström och Boréus (2005:305) skriver att diskursanalysen i högre grad fokuserar på diskursiva relationer ”som är någon form av språkliga uttryck”, än på relationer mellan olika grupper. Med språket skapar vi representationer av verkligheten som inte enbart är speglingar utan representationerna är också med och formar verkligheten. Enligt Winther Jørgensen och Phillips (2000) fungerar språket med andra ord inte bara som en ”kanal” utan bidrar till att konstituera världen. Utifrån ett poststrukturalistiskt perspektiv kan man säga att språket är strukturerat i olika mönster eller diskurser. Betydelseystemen kan således skifta mellan olika diskurser. Dessa diskursiva mönster upprätthålls och förändras genom diskursiva praktiker. En förändring i en diskurs blir därmed en del i hur det sociala förändras. Svaret på hur dessa mönster reproduceras och förändras kan man därför söka i de kontexter i vilka språket kommuniceras (s.11ff.).

Det är viktigt att betona att de diskursanalytiska angreppssätten inte bara är teoretiska ramar utan också ger instrument, metoder, för hur man ska analysera data. Winther Jørgensen och Phillips (2000:10) talar om diskursanalysen som en ”paketlösning”, vilken dels innehåller filosofiska (ontologiska och epistemologiska) antaganden när det gäller språkets roll i den sociala konstruktionen av världen, dels teoretiska modeller och sist men inte minst metodologiska riktlinjer för hur man kan gå tillväga med en forskningsuppgift. Detta samlade innehåll bör, enligt författarna, vara integrerat (jfr. Bergström & Boréus 2005:329 ff.).

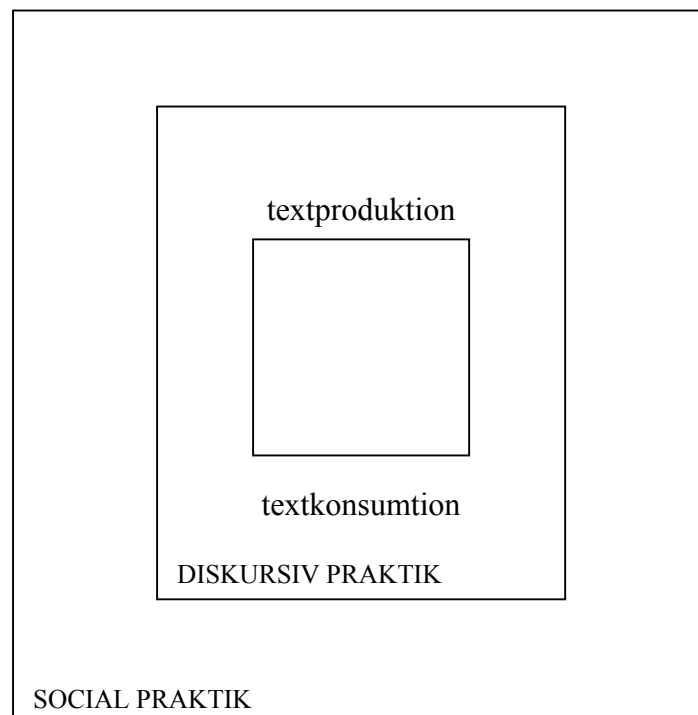
Den för diskursanalysen gemensamma filosofiska utgångspunkten har jag redan redogjort för och det är därför på sin plats att ge en närmare beskrivning av den specifika teoretiska modell och angreppssätt som kommer att aktualiseras i denna uppsats och motivera varför den är användbar för mitt undersökningsområde. Det handlar om kritisk diskursanalys.

Den kritiska diskursanalysen ställer både upp teorier och metoder för att hur man dels kan problematisera och dels undersöka relationerna mellan diskursiv praktik och social och kulturell utveckling i skilda sociala sammanhang. Den främste företrädaren för denna tradition inom diskursanalysen är Norman Fairclough och det angreppssätt som han har utvecklat är det som jag kommer att fokusera på här. Några gemensamma drag kan dock urskiljas för de kritisk-diskursanalytiska angreppssätten. Det handlar då för det första om att man ser på diskursiva praktiker (genom vilka man både producerar och konsumerar texter) som en väsentlig form av social praktik som i sin tur bidrar till att konstituera den sociala verkligheten med dess sociala identiteter och sociala relationer. Med detta menas att det till viss del är genom diskursiva praktiker som social och kulturell reproduktion och förändring kommer till stånd. Men det är i sammanhanget viktigt att betona att man förutsätter att det även finns andra samhällsliga fenomen som inte bär denna lingvistisk-diskursiva prägel. Själva syftet med den kritiska diskursanalysen är således att lyfta fram den lingvistisk-diskursiva sidan hos både sociala och kulturella förändringsprocesser (Winther Jørgensen & Phillips 2000:66ff.). Utifrån detta syfte är kritisk diskursanalys lämplig för en rad olika undersökningsområden, bl.a. organisationsanalyser eller, som i mitt specifika fall, analys av intresseorganisationer.

För det andra är det viktigt att poängtera att kritisk diskursanalys är en viktig form av social praktik som *både* konstituerar den sociala världen och konstitueras av andra sociala praktiker. Man talar om ett ”dialektiskt förhållande”. Diskursen bidrar således inte enbart till att forma och förändra sociala strukturer och processer utan ”speglar” dem också. Språk som diskurs ses med andra ord dels som en form av handling, genom vilken människor kan påverka sin omgivning, dels som en form av handling som är socialt och historiskt förankrad och därmed står diskursen i ett dialektiskt förhållande till andra dimensioner av det sociala. För det tredje gör man med en kritisk diskursanalys en lingvistisk textanalys av aktuellt språkbruk i ett givet socialt sammanhang. För det fjärde hävdar man inom kritisk diskursanalys att diskursiva praktiker kan bidra till att både skapa och vidmakthålla ojämlika maktförhållanden mellan sociala grupper eller intressen. Detta får s.k. ideologiska effekter. Det *kritiska* i kritisk diskursanalys består just i detta att man ser som sin uppgift att blottlägga den diskursiva praktikens roll när det gäller att vidmakthålla den sociala värld som resulterar i ojämlika maktförhållanden. I detta avseende har den kritiska diskursanalysen en normativ prägel. Detta innebär för det femte att den kritiska diskursanalysen inte kan betraktas som politisk neutral. Man vill aktivt bidra till social förändring (Winther Jørgensen & Phillips 2000:67 ff.). Det är därför viktigt att betona att denna uppsats tar ett avsteg från denna normativa prägel i så motto att jag *inte* kommer att peka ut hur förhållandet mellan olika diskurser, i den mån de kan avgränsas och identifieras i materialet, *bör* vara konstituerade.

Fortsättningsvis kommer jag att redogöra för Faircloughs tredimensionella modell, vilken erbjuder en analytisk ram för konkret empirisk forskning. Först är det dock viktigt att klarlägga hur Fairclough använder begreppet diskurs. Han definierar den abstrakta användningen av substantivet diskurs som ”språkbruk såsom social praktik” men när diskurs används med en artikel som t . ex. *en* diskurs (i motsats till diskurs och diskurser) definieras substantivet som ”ett sätt att tala som ger betydelse åt upplevelser utifrån ett bestämt perspektiv” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:72). Med detta menas att en bestämd diskurs

kan urskiljas från andra diskurser, som den dövulturella diskurs som framträdde i föregående kapitel. En diskurs bidrar till att skapa sociala identiteter, sociala relationer samt kunskaps- och betydelsesystem. När man ska analysera en diskurs i en konkret undersökning ska man framför allt fokusera på två aspekter. Den första utgör en ”kommunikativ händelse”, t. ex. en tidningsartikel, en intervju, en film osv. Det andra är själva diskursordningen, dvs. summan av de diskurstyper som brukas inom en viss social verksamhet. Inom en sådan verksamhet finns olika diskursiva praktiker, genom vilka text och tal både produceras och konsumeras. Varje kommunikativ händelse eller fall av språkbruk utgörs av tre dimensioner (Winther Jørgensen & Phillips 2000:72ff.). Den är en text, den är en diskursiv praktik och den är en social praktik. Denna tredimensionella modell (se s. 74) för diskursanalys återges nedan:

På *textnivå* analyserar man texternas lingvistiska uppbyggnad såsom vokabulär, grammatik och olika satsers inbördes sammanhang. Föreliggande uppsats fokuserar dock enbart på vokabulären, vilka begrepp man rör sig med och på vilket sätt argumentationen förs i olika typer av texter. På den *diskursiva praktikens nivå* artikuleras olika diskurser genom produktion och konsumtion av texter. Det är i sammanhanget viktigt att betona att det endast är genom diskursiv praktik som texter både formar och formas av social praktik. Texten och dess lingvistiska drag inverkar dock på både produktions- och konsumtionsprocessen. Som i de flesta analyser av detta slag är denna uppsats inriktad på hur texter produceras och inte hur de konsumeras (tolkas av mottagaren). Den diskursiva praktiken kan reproducera eller strukturera om en existerande diskursordning och detta får i sin tur konsekvenser för den sociala praktiken. Detta analyserar man således på den *sociala praktikens nivå* (Winther Jørgensen & Phillips 2000:75 ff.). Det som blir intressant och fruktbart att analysera i anslutning till frågeställningarna i denna uppsats är huruvida intresseorganisationerna reproducera eller ifrågasätter den ordning som råder på den sociala praktikens nivå.

4. Metod

Uppsatsens teoretiska utgångspunkter utgår från ett diskursanalytiskt perspektiv, vilket får konsekvenser för den rent metodologiska ansatsen. I föregående kapitel konstaterades att diskursanalys är både en teori och metod. Diskursanalys som *textanalytisk metod* erbjuder en rad fördelar om man vill studera spänningar och motsättningar mellan olika diskurser, deras inbördes föreställningar, men även hur synsätten kan förändras över tid (diskursiv förändring) och få överlappande, gemensamma mönster (i form av interdiskursivitet). Av central betydelse i den metodologiska ansatsen är också att en utsaga inte får någon större mening förrän man ställt den i förhållande till andra utsagor (Bergström & Boréus 2005:335). Rent konkret handlar det om att rikta fokus på *vad* det är som sägs och *hur* detta sägs i relation till olika former av texter.

Begreppet diskurs används i betydelsen att språket är med och formar verkligheten. Det är genom språket vi skapar berättelser och tolkar världen. Språket är således inte enbart beskrivningar av verkligheten. I Faircloughs kritiska diskursanalys blir den samhällliga kontexten viktig. Språket kopplas med andra ord till olika sociala praktiker (se föregående kapitel). I det här fallet blir det då fruktbart att koppla texterna till de sociala verksamheter som är föremål för analys, dvs. undervisning av elever med CI och specialskolans minskade eller ökade betydelse i anslutning till detta.

Urval

Urvalet gäller dels val av analysenheter, dels val av material. Vilka kriterier ska urvalet av analysenheter utgå från? Två kriterier bör uppfyllas. För det första bör de utgöra rikstäckande förbund som företräder dels barn och ungdomar med CI, dels de grupper som är relaterade till denna grupp, dvs. hörselskadade och döva. För det andra måste de ha ett reellt inflytande över utbildningspolitiken, eller med andra ord utgöra remissinstanser. Som sådana bedriver de en intressepolitik riktad mot just utbildningsområdet. Här är det således frågan om att vidta ett strategiskt urval, då antalet potentiella analysenheter måste betraktas som få (för en vidare diskussion kring strategiskt urval, se Esaiasson m.fl. 2006:171ff). Möjligheterna till generalisering är därmed begränsad men slutsatserna skulle åtminstone kunna uppvisa en intern validitet (Esaiasson m.fl. 2006:97f). För att gå ett steg längre i urvalsprocessen bör man välja ett förbund som företräder CI-opererade barn, ett som företräder hörselskadade samt ett förbund som företräder döva. Detta för att få en jämn fördelning när det gäller representationen av olika intresseorganisationer. De organisationer som uppfyller ovannämnda kriterier är Barnplantorna (Riksförbundet för barn med cochlea implantat), Hörselskadades riksförbund (HRF) och Sveriges dövas riksförbund (SDR). Det ska dock tilläggas att både HRF:s och SDR:s ungdomsförbund, Unga hörselskadade (UH) respektive Sveriges dövas ungdomsförbund (SDU) också utgör remissinstanser, men eftersom Barnplantorna inte har något ungdomsförbund, så inkluderas inte heller UH och SDU i undersökningen.

Barnplantorna (som inte har någon förkortning) är en föräldraorganisation för barn som opererats med cochlea implantat. Organisationen bildades 1995 och ger ut tidskriften Barnplantabladet två gånger per år, under våren och hösten. (Barnplantorna). HRF bildades 1921 och företräder främst hörselskadades intressen. HRF ger ut tidskriften Auris som utkommer åtta gånger per år (Hörselskadades riksförbund). SDR företräder döva och

teckenspråkigas intressen och bildades 1922. De ger ut tidskriften Dövas tidning (mellan 1998 t o m mitten av 2003 hette tidskriften Döv-tidningen). Denna utkommer också med åtta nummer per år (1998-2002 utkom den med 10 nummer per år och 2003 med 9 nummer) (Sveriges dövas riksförbund).

Vilket material ska då den empiriska undersökningen baseras på? I allmänhet brukar man i diskursanalytiska studier kombinera en rad olika metoder för att samla in det empiriska materialet, t ex. dokumentstudier, intervjuer och deltagande observation (Bergström & Boréus 2005:351). Gemensamt för alla tekniker är att insamlad data ska konverteras till texter. Då diskursanalys som textanalytisk metod ofta är tidskrävande avgränsas min studie till att omfatta enbart textmaterial. Då studien även fokuserar på förändring över tid kan det också vara svårt att få fram sådan data genom intervjuer eller deltagande observation. Detta kan ifrågasättas, men för att öka validiteten har jag försökt att samla in olika typer av texter, i vilka intressepolitiska föreställningar kan vara särskilt framträdande. Det rör sig då dels om tidskrifter som de olika organisationerna ger ut och då särskilt de ledarkommentarer som återfinns i dessa tidskrifter. I *ledare* beskrivs ofta den intressepolitiska inriktningen och de föreställningar som präglar denna inriktning. Undervisningssituationen för elever med CI fördes för första gången upp på den nationella agendan i samband med den statliga FUNKIS-utredningen om funktionshindrade elever i skolan, som kom 1998. Därför tar den studerade tidsperioden sin utgångspunkt i denna utredning, samt den utveckling som skett därefter, d.v.s. fram till idag. Därmed handlar det om att titta på ledarmaterial i just detta intervall. En annan typ av material utgör *remissvar*, då ett av kriterierna på de valda analysenheterna var att de utgjorde just remissinstanser. I remissvar kan man på ett relativt tydligt sätt se de föreställningar som existerar bland de olika förbunden på utbildningsområdet. Här kan både kritik mot rådande skolverksamhet och egna synpunkter komma fram. Man reagerar framför allt på de förslag som olika utredningar lägger fram. I *skrivelser* till utbildningsdepartementet ger förbunden uttryck för egna förslag eller särskilt angelägna områden som de anser behöver uppmärksammas. I *yttranden* redogör en organisation för sin syn på någon annans skrivelse.

En svårighet i analysen av insamlat material är att problemet med elever med cochlea implantat i skolan diskuteras både i stor och i liten omfattning i det studerade materialet. Detta försvårar framför allt jämförelser och slutsatser. Ledarmaterialet i de olika tidskrifterna kan i sig se mycket olika ut. Barnplantabladdets ledare är alltid 2-3 sidor långa, medan ledare i Dövas tidning och Auris har ett kortare format på en sida.

Tillvägagångssätt

Insamlingen av tidskriftmaterial har skett på bibliotek i Göteborg och Stockholm, samt Dövas förening i Göteborg. Barnplantornas tidskrift, samt 2006 års nummer av HRF:s tidskrift finns dock på nätet.⁴ Samtliga ledare mellan 1998-2006 har lästs i dessa tidskrifter. De ledare som behandlat utbildningsområdet för döva och hörselskadade har kopierats och blivit föremål för närläsning. En andra sorteringsprocess har tagit vid, då många av dessa ledare enbart handlat om utbildning för döva och hörselskadade utan CI. De ledare som kvarstått har gått igenom ytterligare analys (se nedan). För att få tillgång till remissvar, skrivelser och yttranden under perioden 1998–2006, måste man först gå igenom förteckningar över sådana i regeringskansliets arkiv i Stockholm. I databasen kan man inte läsa innehållet i dessa handlingar och därför blev den lista som jag sedan gick med till både utbildnings- och socialdepartementet, för att få kopiera originalhandlingar, längre än den som kvarstod när

⁴ För Barnplantornas del så saknas två nummer av Barnplantabladdet på nätet, det gäller hösten 2002 och sista numret 2006. Se hemsidor för Barnplantorna och HRF under rubriken Referenser.

detta material hade studerats. Ungefär hälften av de insamlade remissvaren var till exempel irrelevanta i förhållande till undersökningens frågeställningar.⁵

Bearbetning och analys

Analysen av det empiriska materialet bör genomgå en rad olika steg. Diskursanalyser upplevs i allmänhet ofta som abstrakta och svårtolkade och därför eftersträvar jag öppenhet och tydlighet när det gäller den textanalytiska processen. Då underlaget för analysen redan består av färdiga texter är nästa steg att koppla den teoretiska ansatsen till analysobjektet. Detta medför, som tidigare nämnts, en öppen och flexibel hållning till det empiriska materialet, till skillnad från angreppssätt som använder förhandsdefinierade begrepp (vid t.ex. klassificerande analyser). I föregående kapitel lades den teoretiska grunden och nu återstår att ”göra” analysen.

De diskursanalyser som förekommer inom samhällsvetenskap följer inte något färdigt ”recept” för hur metoden ska tillämpas. Det gör att man som forskare får relativt stor frihet att själv konstruera sina analysverktyg. Det öppna angreppssättet kan tyckas vara en fördel men har också sina nackdelar. Det blir svårare att uppnå kravet på intersubjektivitet (Bergström & Boréus 2005:352). Tydliga operationaliseringar kan kanske förändra detta faktum.

I studiet av texterna, som utgörs av ledare i olika organisationstidskrifter, remissvar på statliga utredningar, skrivelser till utbildningsdepartementet och yttranden använder jag analysverktyget *problem - orsak – lösning* (jfr. Bergström & Boréus 2005:335 ff.) för att skilja ut och kategorisera vad olika intresseorganisationer har för syn och föreställningar om såväl brister och möjligheter i undervisning i förhållande till den ökande och heterogena gruppen av CI-elever i skolan. Analysverktyget är också fruktbart att använda när det gäller frågeställningen om specialskolans betydelse.

I det inledande skedet krävs en ingående närläsning av texterna. Det innebär att en text läses först snabbt för att få en överblick över innehållet för att sedan läsas om flera gånger, men nu mycket noggrant. Efter detta tar sorteringsprocessen vid. Här fungerar analysverktyget som ett filter eller en sorteringsmekanism för att skilja ut relevanta delar ur en text och ställa dem mot andra texter (dvs. jämföra) för att på så sätt se hur deras inbördes relation ser ut. Rent konkret går jag tillväga så att jag varvar referat och kommentarer med citat för att tydliggöra hur tolkningen av materialet gått till.

Etiska ställningstaganden

Forskningsetisk medvetenhet utgör ett väsentligt inslag i hela forskningsprocessen. Mitt empiriska material består uteslutande av offentligt material, som allmänheten har fri tillgång till, och därför redovisas materialet på ett öppet sätt. Men då jag inte har haft några personliga kontakter med de berörda intresseorganisationerna under undersökningens gång och de inte är informerade om denna undersökning, så identifieras inte enskilda ledarskribenter eller författare bakom skrivelser, yttranden och remissvar. Ur forskningsetisk synpunkt är det efter genomförd undersökning dock berättigat att låta intresseorganisationerna ta del av hur deras material har använts och vilka slutsatser som framkommit i undersökningen (jfr. Vetenskapsrådets rekommendation nr 2. i Esaiasson m.fl. 2006: 448).

⁵ Det kvarstående material som ingår i studien får en mer detaljerad beskrivning under rubriken Empiriskt material i resultatredovisningen.

Studiens tillförlitlighet

Med ett urval på endast tre intresseorganisationer kan man fråga sig i vilken utsträckning det går att lita på undersökningens resultat? Efter flera steg i sorteringsprocessen är det faktiska material som ligger till grund för undersökningen mycket ojämnt fördelat på analysenheter vilket medför begränsningar vid jämförelser och när slutsatser ska dras. Att man inte skriver eller driver en fråga i någon större omfattning kan dock också vara ett resultat i sig. Diskursanalys som textanalytisk metod kompletteras i diskursanalytiska studier oftast med alternativa metoder, såsom intervjuer eller observationer och så har inte skett här. Man kan därför fråga sig om studien fått större räckvidd om flera metoder hade använts i undersökningen. Bergström och Boréus (2005:352f.) skriver att reliabiliteten tycks vara problematisk i vissa former av diskursanalys. Ett sätt att komma till rätta med detta är, som jag tidigare nämnt i detta kapitel, att skapa förutsättningar för en god intersubjektivitet. Detta kan göras med hjälp av analysverktyg som är tydliga och som tål att undersökningen upprepas av någon annan forskare. I validitetsfrågan menar Bergström och Boréus (2005:353f.) att användningen av citat kan öka genomsynligheten i en studie. Frågan om en undersökning är tillförlitlig och resultatet giltigt kan synliggöras genom att noggrant fästa uppmärksamhet på hur grundläggande begrepp tolkas och används, samt på hur man samlat in, analyserat och tolkat sitt material. När det gäller studiens generaliserbarhet kan den i och med ett urval på tre analysenheter ha sina begränsningar. Esaiasson m.fl.(2006:97f.) menar dock att man ska skilja på intern och extern validitet. Inom det förra kan man dra slutsatser inom ramen för de undersökta fallen medan man i det senare fallet ska kunna generalisera resultaten till andra fall. I det här fallet är det totala antalet intresseorganisationer få och man kan också anta att flera organisationer delar samma syn (t.ex. dövorganisationerna), därför bör resultaten ändå ha en viss räckvidd.

5. Resultatredovisning

Min ambition i detta kapitel är att, utifrån analysverktygen problem-orsak-lösning, visa hur problem presenteras, hur orsakerna till problem identifieras och hur lösningar framförs och argumenteras. På textnivå koncentrerar jag mig på vokabulären, dvs. vilka ord och begrepp intresseorganisationerna rör sig med. Beroende på vilka föreställningar och strategier som förs fram kan man organisera det empiriska materialet i olika kategorier och i vidare bemärkelse avgränsa diskurser.

Inledningsvis försöker jag att kontextualisera texterna, dvs. ge en bild av den vidare sociala praktik som de är en del av (jfr. med kapitel 3, Teoretiska utgångspunkter). Som en del av detta görs dels en presentation av specialskolan som har en framträdande plats i resultatredovisningen, dels delar av FUNKIS-utredningen som kom 1998. I denna fördes för första gången utbildningssituationen för elever med CI upp på den nationella agendan. Till sist presenteras relevanta delar av utredningen om teckenspråkets ställning, vars slutbetänkande kom under 2006. Remissvar på denna utredning, samt FUNKIS utgör en del av det material som resultatredovisningen baseras på. Enskilda skrivelser från organisationerna kontextualiseras dock inte här, utan detta görs i själva resultatredovisningen. Efter en presentation av den sociala praktiken kommer jag att närmare redogöra för det material som ligger till grund för undersökningen, samt presentera analysen.

Specialskolan

Specialskolan för döva och hörselskadade omfattas av 10 skolår, till skillnad från grundskolans normala nio. I denna skolform undervisas eleverna i mindre grupper av en specialutbildad lärare. Undervisningsspråken i specialskolan har varit teckenspråk och skriven svenska, allt sedan 1983 då detta slogs fast i läroplanen. Talträning har erbjudits på frivillig grund (Tvingstedt 2003:17). Detta håller dock på att luckras upp och specialskolemyndigheten skriver att ”undervisning kan ske på teckenspråk och/eller tal i en teckenspråkig miljö” (Specialskolemyndigheten). Teckenspråk är inte bara ett undervisningsspråk utan är också ett eget ämne i specialskolan. Det ses också som en förutsättning för döva elevers kunskapsmässiga och sociala utveckling, då det är deras första språk. De fem statliga specialskolorna på grundskolenivå är regionala och är Kristinaskolan i Härnösand, Birgittaskolan i Örebro, Vänerskolan i Vänersborg, Manillaskolan i Stockholm och Östervångsskolan i Lund. Utöver dessa finns även den kommunala skolan för döva och hörselskadade, Kannebäcksskolan, i Göteborg (Tvingstedt 2003:17 ff.). Specialskolan fick en ny och gemensam organisation år 2000 då en ny myndighet, Specialskolemyndigheten (SPM), skapades. Dess uppdrag är att erbjuda elever som är döva och hörselskadade en utbildning som är adekvat i förhållande till den vanliga grundskolan (Specialskolemyndigheten).

Alternativa skolformer till specialskolan är hörselklass och vanlig klass i den kommunala skolan. I en hörselklass undervisas elever i små grupper i speciella tekniskt och akustiskt utrustade lokaler. Läraren bär mikrofon och eleverna har även sådana på sina bänkar. Undervisningsspråk är talad svenska med tekniskt stöd och ibland även med stöd av tecken. Undervisning i teckenspråk erbjuds ett antal timmar i veckan. Sådana verksamheter finns vid Alviksskolan i Stockholm, Kannebäcksskolan i Göteborg och Silviaskolan i Hässleholm, men även i mindre skala på andra platser. Individualintegrerade elever följer ordinarie undervisning i en vanlig klass med hjälp av tekniskt stöd och/eller annat stöd, i form av tolk eller en elevassistent (Tvingstedt 2005:17 ff.).

FUNKIS-utredningen

Det huvudsakliga syftet med den statliga FUNKIS-utredningen, som tillsattes 1995 och vars slutbetänkande presenterades 1998, var att utreda ansvarsfördelningen mellan stat, kommun och landsting i fråga om utbildning och därtill ansluten omvårdnad av funktionshindrade elever i skolan, samt hur detta skulle finansieras. I direktiven ingick också att genomföra en kartläggning av hur samhällets nuvarande insatser för funktionshindrade elever motsvarar deras behov av stöd, samt undersöka hur de olika elevgrupperna förändrats över tid (SOU 1998:66, s. 35). Utredningen fick 1996 även i uppdrag att utreda hur skolsituationen för elever med cochlea implantat bör lösas. I detta sammanhang utvecklar kommittén bakom utredningen sina synpunkter på elever med CI. Man gör bl.a. gällande att man anser att specialskolorna ”öppnat sig för en dialog om hur utbildningen för elever med cochlea implantat bör utformas”(s. 204) men man avsäger sig samtidigt att ta ställning ifråga om skolplacering och pedagogik för hela elevgruppen med CI. Kommittén konstaterar dock att både ökningen och variationen i gruppen av elever med CI ställer nya krav på organiseringen av undervisningen:

[...] den förväntade ökningen av elever med cochlea implantat ställer krav på en flexiblare organisation av undervisningen vid de teckenspråkiga skolorna, där varje elev möts utifrån sina förutsättningar. Detta är ett behov som gruppen delar med många av de hörselskadade eleverna. Det är viktigt att slå fast att hörseln hos elever med cochlea implantat, liksom för övriga elever vid skolorna, måste bedömas individuellt – vissa har

goda förutsättningar att tolka och utveckla talad svenska, andra mindre goda, andra slutligen har genom implantatet givits möjlighet att registrera omgivningsljud. Elevens eget val av kommunikation är också av betydelse. (SOU 1998:66, s. 205)

Konsekvenserna av detta innebär, enligt utredningen, att gruppen av elever med CI kan återfinnas dels i teckenspråkiga grupper vid de teckenspråkiga skolorna, dvs. specialskolorna, dels i svensktalande grupper med tillhörande hörseltekniskt stöd (i form av mikrofon och slinga) men man ”bör” också ges möjlighet att kombinera dessa former. När det gäller just talad svenska berör man också ansvarsfördelningen mellan skolans huvudmän och sjukvårdens huvudmän och konstaterar att skolorna bör kunna erbjuda eleverna ”tillgång till talad svenska på lektionstid”. Landstingen bör å sin sida stå för insatser som är mer inriktade på habilitering, som t. ex. träning med logoped (SOU 1998:66, s.205 f).

Utredningen ställde sig dock kritisk mot att man placerade elever i behov av teckenspråk i en talande miljö inom den kommunala skolan. Detta levde inte upp till intentionen med en fullvärdig teckenspråkig miljö och att kommunicera via teckenspråkstolk var inte en lösning som förespråkades (SOU 1998:66, s. 198 f). På ett vidare plan föreslog FUNKIS-utredningen att de statliga specialskolorna skulle kommunaliseras och byta namn till teckenspråkiga grundskolor, samt att verksamheten skulle finansieras med ett statligt verksamhetsbidrag och interkommunal ersättning. Ett avtal skulle också upprättas mellan stat och värdkommun för hur relationen skulle regleras (SOU 1998:66, s, 211).

I den proposition som sedan följde på utredningen (1998/99:105) drogs förslaget om en kommunalisering av de statliga specialskolorna in på grund av remissinstansernas svar och specialskolan förblev i statlig regi. I propositionen poängterades dock att specialskolan måste bli mer öppen för flexibla och individuella lösningar:

Utan att göra avkall på ambitionen om en teckenspråkig miljö anser regeringen att specialskolan måste bli mer flexibel vad gäller att erbjuda individuellt anpassade lösningar för sina elever. I målgruppen finns idag såväl döva elever som elever med hörselskada. Vissa elever med hörselskada är huvudsakligen beroende av teckenspråk för sin kommunikation, men har samtidigt möjlighet att med tekniskt stöd tillgodogöra sig undervisning på svenska. Regeringen anser att specialskolan bör erbjuda undervisning på talad svenska för dessa elever. Behovet av en ökad flexibilitet i detta avseende kommer att accentueras till följd av andelen elever med tekniskt hjälpmedel i form av ett inopererat Cochlea implantat (CI) förväntas öka. För många av dessa elever är möjligheten att utveckla talad svenska vid sidan av teckenspråket betydelsefull. (s. 48 f.)

Utredningen om teckenspråkets ställning

Slutbetänkandet av utredningen, *Teckenspråk och teckenspråkiga. Översyn av teckenspråkets ställning*, presenterades 2006. Vissa delar av denna utredning behandlar specialskolan och utbildning på teckenspråk. Utredaren slår fast att hörhjälpmedel som cochlea implantat inte återställer hörseln och därför har barn och ungdomar med CI ett fortsatt behov av teckenspråk (SOU 2006:54, s.51 f). Utredningen ansåg vidare att specialskolan bör ges möjlighet att etablera externa klasser och att det statliga stödet till teckenspråkigas lärande på flera punkter försvagats, då ansvaret delats upp mellan flera myndigheter. Därför föreslog utredaren att en ny nationell skolorganisation ska inrättas, som i samarbete med kommuner och landsting, ska ansvara för hörselskadade och döva barns skolgång. Detta samlade ansvar ansåg utredaren skulle tillfalla specialskolemyndigheten (s. 112, s. 138 f.).

Empiriskt material

Det är mot denna bakgrund som olika diskursiva praktiker, inriktade på textproduktion, tar form. Det är värt att säga några ord om detta, dvs. de texter som ligger till grund för resultatredovisningen. När det gäller intresseorganisationernas *tidskrifter* så tar Barnplantornas tidskrift, Barnplantabladet, i samtliga ledare mellan 1998-2006 mer eller mindre upp skolfrågor och elever med CI (totalt 18 ledare). Skolfrågor behandlas också återkommande på andra platser i tidskriften. Av sammanlagt 72 lästa ledare i HRF:s tidskrift Auris behandlar dock endast 16 i någon form utbildningsområdet för hörselskadade och döva. Inte en enda gång nämns elever med CI, vilket gör att dessa texter inte har någon plats i framställningen, förutom en ledare. I SDR:s tidskrift Döv-tidningen respektive Dövas tidning (tidskriften bytte namn under 2003) hänför sig 21 av 83 lästa ledare till utbildningsområdet för främst döva, men 8 av dessa ledare behandlar undervisning och skolsituation för elever med CI. Antalet *skrivelser* som jag tagit del av är totalt sex, men alla tar inte upp det för uppsatsen specifika problemet. Därtill tillkommer även två *ytranden* på skrivelser. Sammanlagt 13 *remissvar* under 1998-2006 har studerats.⁶ Av de 13 remissvaren är det dock endast 6 som är relevanta i förhållande till frågeställningarna. Det gäller remissvar på de två statliga utredningar jag tidigare har redogjort för. Det empiriska materialet består således av:

<i>Tidskrifter (ledare)</i>	<i>antal utgivna 1998-2006</i>	<i>varav ingående i denna studie</i>
Auris	72	1
Barnplantabladet	18	18
Döv-tidningen/Dövas tidning	83	8

<i>Skrivelser/Ytranden på skrivelser/Remissvar</i>	<i>antal 1998-2006</i>	<i>varav ingående i denna studie</i>
Barnplantorna	6	5
Hörselskadades Riksförbund	8	3
Sveriges dövas Riksförbund	7	3

Presentation av analysen

Nedanstående analys av materialet kommer att delas in i två delar, i vilken den första delen fokuserar på frågeställningen om vilka föreställningar om brister och möjligheter som finns i intresseorganisationerna i förhållande till undervisning av elever med CI. Här försöker jag kategorisera materialet med hjälp av analysverktygen. I den andra delen, som behandlar frågan om hur intresseorganisationerna ser på specialskolans betydelse i relation till den förändrade situation som det ökade antalet elever med CI medför, kommer dessa kategorier att integreras i framställningen i förhållande till analysverktygen. Det är också viktigt att klargöra att när jag använder kursiv stil i resultatredovisningen så är det för att förtydliga vad som är olika problem, orsaker och lösningar.

⁶ Detta utgör inte det totala antalet remissvar som intresseorganisationerna kommit in med till utbildningsdepartementet (och i ett fall socialdepartementet). Remissvar som behandlar kommunal vuxenutbildning, högskoleutbildning och som berör förskolan har sorterats bort då de inte är relevanta för undersökningen.

Föreställningar om grundläggande brister och möjligheter

Materialet har organiserats och kategoriserats i olika diskurser utifrån det som kommit fram i materialet. I kategorierna nedan förekommer orden *formeras* respektive *reproduceras*. Med *formeras* menar jag att något som är mer ”nytt” börjar ta form när det gäller de synsätt som präglar traditionell dövundervisning. Med *reproduceras* menar jag att man kan urskilja en diskurs som redan är etablerad och som alltså fortgår. Utifrån dessa diskurser, en talspråkspraktik och teckenspråkspraktik, skrivs det om problem, orsaker och lösningar i förhållande till elever med CI.

En talspråkspraktik formeras

Problem

Skolfrågor och elever med CI tar en stor plats i ledarmaterial från intresseorganisationen Barnplantornas tidskrift Barnplantabladet. Ett grundläggande problem som man ständigt återkommer till i ledarna är att elever med CI *inte får utveckla talspråk* i skolan (se Barnplantabladet 1998-2006). Detta problem ventileras också i ett remissvar och i en skrivelse från Barnplantorna. Begränsade möjligheter att utveckla talspråk har dock enligt Barnplantorna inget stöd i gällande regelverk. I en ledare i Barnplantabladet under hösten 1998 tar man upp detta i anslutning till skrivningarna i FUNKIS-utredningen, som förordade att specialskolan bör kunna erbjuda elever med CI talad svenska på lektionstid:

Enligt Barnplantornas uppfattning finns ingenting i dagens regelverk som hindrar att elever med CI bereds möjlighet att utveckla såväl sitt teckenspråk som svenska språket i tal och skrift. ”Talförbud” och krav på en absolut tyst undervisningssituation har inget stöd i gällande regelverk. Målet i specialskolan att eleverna skall behärska svenska språket i skriven form, innebär naturligtvis inte att elever med potential för tal inte skall beredas möjlighet att utveckla språket även i talad form. (s. 6)

Denna presentation av problemet återfinns också i Barnplantornas remissvar (Dnr.U98/1955/S) på FUNKIS-utredningen. Ett annars vanligt sätt att konkretisera problemet med den bristande talspråksutvecklingen i ledarmaterialet är att anknyta till hur situationen är i andra länder jämfört med den Sverige (jfr. Barnplantabladet hösten 2001, 2002, samt våren 2005). I en ledare i Barnplantabladet refererar man till situationen i Norge som Barnplantorna anser har ett annat förhållningssätt i både förskolor och skolor än det som gör sig gällande i Sverige. Man pekar på att man där inte tvingats till den långa kamp som Sverige genomgår med avseende på olika synsätt och ideologier. Tal i dövskolorna i Norge anses inte som något ”konfliktfyllt” medan man i Sverige måste tillsätta en statlig utredning för att fastslå denna rätt (hösten 2001:6). Organisationen tar en aktiv del i internationella konferenser och symposier rörande barn med cochlea implantat och man poängterar att man utanför Norden inte diskuterar teckenspråk utan att använda rösterna (våren 2001:6). Ett annat sätt att lyfta fram problemet med bristande talspråksstimulans i undervisningen är att jämföra resultat när det gäller talspråksutvecklingen hos barn med CI med andra länder. I en ledare med rubriken ”Barn med CI i Sverige förlorar utifrån ett globalt perspektiv” hänvisar man till sådana resultat:

I Sverige tycks det bli mer och mer tydligt att resultaten rörande talspråkutveckling är sämre än i andra länder. Dessutom tycks vi ha en större andel barn som inte alltid eller aldrig använder sitt CI – en grundförutsättning för ett bra resultat. Osökt måste vi kritiskt ställa oss frågorna; vilka möjligheter till en utveckling av talat språk får våra barn i specialskolan? (Barnplantabladet våren 2001:6)

I annat material än ledare, som i en skrivelse till utbildningsdepartementet, återkommer bristen på talspråkstimulans eller auditiv stimulans som man ibland uttrycker det, i kritiken av specialskolan. I en skrivelse (Dnr.U2001/475/S) om regionala undervisningsgrupper för hörselskadade och döva barn skriver Barnplantorna:

Specialskolan kan *inte* inom överskådlig tid anpassa sig till en tvåspråkig miljö med en *jämlik attityd till båda språken* (tal, teckenspråk). Hur länge ska våra medlemmar få höra att detta är en process hos personalen dvs. att växla mellan språken? Hur länge ska våra föräldrar få höra att man måste ta hänsyn till de andra döva barnen utan CI? Varför tar man inte hänsyn till alla barn? (s. 1)

Orsaker till problem

Vilka är orsakerna till de problem som Barnplantorna skriver om i sina ledare och i andra texter? I en ledare i Barnplantabladet under våren 1998 skriver man att en orsak till problemet att talspråk inte utvecklas är att *pedagoger inte får möjligheten att utöva sin profession till fullo* och detta beror i sin tur på *negativa attityder till CI och dövorganisationernas dominerande ställning*:

Under 1996-1997 har Barnplantorna vid upprepade tillfällen skrivit till Utbildningsdepartementet samt direkt till skolminister Ylva Johansson för att påtala de brister som råder i specialskolan. Dessa brister uppstår eftersom attityder mot cochlea implantat samt alltför stor dominans ifrån dövas intresseorganisationer gör att kunniga och professionella pedagoger inte fullt ut vågar utöva sin profession. Målet med denna profession är att ta tillvara varje barns individuella behov och förutsättningar, oberoende om barnet är dövt, CI bärare eller hörapparatsbärare. Specialskolan har som mål att förmedla en tvåspråkighet, en tvåspråkighet som bör omfatta även CI barns behov av talad svenska. Hur detta ska lösas är en pedagogisk fråga som måste lösas *nu!*. (Barnplantabladet våren 1998:3)

Barnplantorna menar att den ”sociala kontrollen i döv världen” gör att pedagoger agerar efter den rådande ideologin, vilket sätter hinder för vad man får och inte får göra när det kommer till undervisningsspråk. I förlängningen ifrågasätter man också till viss del pedagogers professionalitet. Enligt Barnplantorna måste handlingsutrymmet för pedagogerna breddas, dvs man måste kunna växla mellan ett visuellt och auditivt kommunikationssätt, dvs. mellan tecken och tal, och anpassa sig efter omständigheterna och barnens behov (Barnplantabladet hösten 1999:5). Detta är en hållning som upprepas i ledare Barnplantabladet under följande år (jfr. ledare 2001-2005). Den specifika vokabulär som knyts till den sociala kontroll som omtalas är bland annat ”ideologiska aspekter”, ”attityder blockerar utvecklingen”, ”dövt förhållningssätt”, ”de vedertagna, statiska synsätten” och ”utraderande av attityder” (jfr. ledare hösten 1999:5, våren 2001:6, hösten 2002:7, hösten 2003:7, hösten 2005:6). Ett annat sätt att förtydliga orsakerna är att hänvisa till forskarvärlden. I en ledare i Barnplantabladet våren 2000 refererar ledarskribenten från en konferens om pedagogiska möjligheter och barn med CI som Barnplantorna anordnat tillsammans med CI-teamet i Lund. En av talarna på konferensen var Kerstin Nelfelt, lingvist från Göteborgs universitet, som har forskat kring hörselskadade barns tvåspråkighet. I ledaren skriver man om de motsättningar mellan talspråk och teckenspråk som Nelfelt talade om:

Nelfelt berörde de kulturmotsättningar som finns mellan talspråk – teckenspråk och att det handlar om olika världsbilder som ska mötas. Enligt Nelfelt innebär detta att vuxna kan styra språkvalet genom den uppmuntran eller brist på uppmuntran de ger barnet. Detta är enligt mitt menande precis det som händer i vissa specialskolor. (Barnplantabladet våren 2000:5)

I ett remissvar presenteras orsaken till problemet med bristande talspråksstimulans på ett sätt som också framkommer i ledare i Barnplantabladet och i en skrivelse. I anslutning till

FUNKIS-utredningen konstaterar Barnplantorna att FUNKIS förordar att elever med CI ska erbjudas en tvåspråkig undervisning, vilket är helt i linje med organisationens krav. Men man har en invändning som handlar om hur tvåspråkighet ska definieras. Detta påtalar Barnplantorna i sitt remissvar:

För elever med CI innebär begreppet tvåspråkighet svenska i tal och skrift samt teckenspråk (till skillnad från döva elever utan användbar hörsel där tvåspråkighet innebär teckenspråk och endast skriven svenska). Det är viktigt att denna skillnad klargörs, då vår erfarenhet är att många elever med CI undervisas som vore de utan hörsel i en helt tyst miljö utan möjlighet att tillgodogöra sig det avancerade hörseljälpmedel de erhållit. (Dnr. U98/1955/S)

Det handlar, enligt Barnplantorna, om en *oenighet om vad tvåspråkighet innebär för barn med CI*, vilket man även tar upp i en ledare Barnplantorna hösten 2002. I denna uppmanar man professionella att våga definiera tvåspråkighet och att inta ett öppet förhållningssätt så att man kan ”erbjuda barn med CI åtminstone lika delar talat språk och teckenspråk i specialskolan” (s.7).

Lösningar

Vilka lösningar på problemet med *bristande talspråksstimulans* presenterar då Barnplantorna i ledare, remissvar och skrivelser? I remissvar framgår inga svar på lösningar men andra texter kretsar kring en återkommande vokabulär som *valfrihet, andra kommunikationsstrategier, flexibilitet i undervisningen, individuella lösningar, en tillåtande pedagogik och dialog*. Begreppet valfrihet som en lösning presenteras på olika sätt i materialet. I en ledare diskuterar Barnplantorna den valfrihet i skolformer som man anser finns i övriga Europa och USA, men inte Sverige:

En av myterna som odlas här i Sverige är att i övriga Europa och USA härskar oralismen. Så är ingalunda fallet, utan föräldrar till barn med CI i andra länder har en valfrihet mellan olika skolformer och därmed flera kommunikationsmetoder i undervisningen. En valfrihet som föräldrar till barn med CI och grava hörselskador fortfarande i Sverige måste kämpa för. (Barnplantabladet hösten 1998:4)

Barnplantorna menar att denna valfrihet inte handlar om att utesluta teckenspråk utan att barnen även måste få tillgång till talat språk. Det handlar enligt dem inte om att ”blanda” språken utan att ”växla” mellan dem (s.4). Den kritik man indirekt riktar mot specialskolan som skolform handlar inte, enligt Barnplantorna, om valet mellan en segregerad skolmiljö kontra integrerad, utan om valmöjlighet. Flexibilitet och individuella lösningar är ledorden som man eftersträvar och man frågar sig samtidigt om specialskolornas personalgrupper kan leva upp till sådana förväntningar. Sådana möjligheter borde i praktiken öppnas, enligt Barnplantorna, när specialskolorna ålagts att etablera hörselklasser utifrån FUNKIS-utredningen (Barnplantabladet våren 2000:6).

I en skrivelse (Dnr.U2003/2488G) till utbildningsdepartementet 2003 kopplas det ökade kravet på valfrihet i skolformer, som en lösning på ett problem, till en förändrad målgrupp av barn i behov av hörsel- eller/och dövundervisning. Det ökade antalet elever med CI menar Barnplantorna har förändrat bilden. De barn och ungdomar med teckenspråk som första språk sjunker, anser Barnplantorna, samtidigt som elever med svenska som första språk ökar. Denna valfrihet kräver dock, enligt organisationen, att det statliga stödet till specialskolan breddas, så att andra icke-statliga skolor för hörselskadade/döva får likvärdiga resurser.

Det öppna förhållningssätt man eftersträvar ska, enligt Barnplantorna, ge barn med CI både talat språk och teckenspråk. Man vill också ha ett tillåtet klimat som vågar definiera tvåspråkighet och vågar tala om TSS⁷ och andra kommunikationsstrategier. Sådana krav menar Barnplantorna att man ska kunna framföra ”utan att bli anklagade för att vara oralister, teckenspråksmotståndare eller förespråkare för att alla barn med CI passar bäst integrerade med normalhörande” (Barnplantabladet hösten 2002).

När *individuella lösningar, flexibilitet i undervisningen och en tillåtande pedagogik* diskuteras hänvisar man i ledarmaterial ibland till de skolor där man tycker att vissa framsteg har gjorts när det gäller undervisning av barn med CI. Ett sådant exempel är Kannebäckskolan i Göteborg där elever med CI kan delta i hörselklass, dövklass, språkklass eller ”individuella skraddarsydda konstellationer utifrån det enskilda barnets behov”. Andra exempel är Kristinaskolan i Härnösand som förändrat sitt arbetssätt i undervisningen av elever med CI och Birgittaskolan i Örebro som erbjuder läsinläring på talets grund (se våren 1999:5, hösten 2000:6, hösten 2001:7).

En lösning som presenteras i förhållande till pedagoger är *dialog*. Ett nyckelord i detta är samverkan. Under hösten 2004 bildar Barnplantorna i samarbete med The Ear Foundation i Nottingham, Storbritannien, ett pedagognätverk. I detta nätverk ingår pedagoger från förskola, skola, specialskola samt personal från hörselvårdens habilitering. Syftet är att ”öppna dialogen” och främja ”samarbete” mellan pedagoger (Barnplantabladet våren och hösten 2004). Erfarenheterna från detta nätverk är enligt Barnplantorna positiva, vilket man tydligt framhåller i en ledare ett år senare:

Utifrån entusiasm, dialog och intresset för bra modeller/metoder såväl nationellt som internationellt i Pedagognätverket så finns det hopp för barn med CI i Sverige idag. Hoppet ställs till flexibla och vetgiriga pedagoger som trots stor tröghet och handlingsförlamning i de befintliga organisationerna inom förskola/skola är de som kommer att visa vägen tillsammans med föräldrar, barn och ungdomar och ge verklig innebörd till orden engagemang, valfrihet och dialog. (Barnplantabladet hösten 2005:6)

Citatet ovan kan också läsas som ett koncentrat av en del av de lösningar och begrepp som Barnplantorna rör sig med i sin argumentation.

En teckenspråkspraktik reproduceras

Problem

För intresseorganisationerna Sveriges dövas Riksförbund (SDR) och Hörselskadades Riksförbund (HRF) identifieras problem på ett annat sätt. Varken HRF eller SDR opponerar sig mot skrivningarna i FUNKIS-utredningen när det gäller undervisningen av elever med cochlea implantat. Kommentarer om kring elever med CI är över huvud taget mycket sparsamma. SDR intar en neutral hållning i sitt remissvar:

Vi delar kommitténs uppfattning om att elever med cochlea implantat har olika behov, en del har samma behov som döva elever, andra har samma behov som hörselskadade elever. Utifrån elevernas behov bestäms deras val av skola. (Dnr. U98/1955/S, s. 9)

⁷ TSS är en förkortning av tecken som stöd och innebär att man talar samtidigt som man tecknar vissa ord för att stödja kommunikationen.

Någon vidareutveckling kring denna syn står dock inte att finna i remissvaret. HRF kommenterar över huvud taget inte elever med CI. De båda intresseorganisationerna betonar dock vikten av teckenspråk i skolan, både för hörselskadade och döva. HRF skriver i sitt remissvar:

HRF anser att det är viktigt att hörselskadade tidigt får tillgång till både teckenspråk och svenska, dvs blir tvåspråkiga. Tvåspråkighet ger eleverna en större möjlighet att själva välja hur de bäst får kunskap och information. (Dnr U98/1055/S, s. 3)

Under år 2000 mjukar SDR upp sin inställning till cochlea implantat och i en ledare i Döv-tidningen med rubriken ”Cochlea implantat + Teckenspråk = Sant”, noterar ledarskribenten att CI inte längre utgör ett lika hett debattämne ute hos intresseorganisationerna. Men SDR vidhåller att man även i fortsättningen ska bevaka vad man kallar ”CI-frågorna” och man poängterar också att teckenspråket är viktigt för elever med CI. Trots att man jobbat mot CI-operationer på barn inser man att de inte kan stoppas eller förbjudas och därför ändrar man också sin CI-policy:

Cochlea implantat är bara ett hörseltekniskt hjälpmedel. SDR håller nu på att ta fram ett nytt förslag till CI-policy, eftersom fler och fler har implantat och kommer att bli en av våra målgrupper, då de använder teckenspråk och utan sitt implantat är döva. (Döv-tidningen nr 4/00, s. 2)

Denna nya policy, som presenteras i ett senare nummer av Döv-tidningen, slår fast att barn med CI behöver en teckenspråkig skolmiljö. Man pekar på att ett problem är att *teckenspråk och talspråk har olika grammatik och struktur och därför inte kan användas samtidigt i undervisningen*. Det är för SDR viktigt att den teckenspråkiga miljö som byggts upp i dövskolorna (specialskolorna) bibehålls. Utifrån det ökade antalet barn med CI vill man ”tydligt uttrycka” dessa barns behov och rätt till teckenspråk:

Implantatet ger inte full hörsel. Därför måste teckenspråket vara basspråk, för att inte äventyra barnens språkliga utveckling. Barn med cochlea implantat behöver och har rätt till teckenspråkig miljö i förskola och skola liksom alla döva barn. Den talträning som barn med Cochlea Implantat erbjuds skall inte blandas ihop med kunskapsinläringen och får inte störa den vanliga undervisningen. (Döv-tidningen nr. 6/00, s.11)⁸

I ett antal ledare i Döv-Tidningen/Dövas tidning under åren 2002 och 2004 problematiseras undervisningen av elever med CI ytterligare. Begrepp som *oralism* (talspråksmetod i undervisning och föreställning om att döva kan bli talspråkiga) och *oralister* (talspråksförespråkare) är här framträdande och detta är också utifrån dessa begrepp som problem beskrivs. Organisationen menar att den oralism som kämpat mot är på väg tillbaka i skolan. I ledare med rubriken ”Oralismen tillbaka i nya skepnader” skriver SDR:

Men oralismen har kommit tillbaka i olika skepnader och dess företrädares agerande visar att de inte skyr några medel för att ställa SDR och dövrörelsen i dålig dager. De har en taktik som går ut på att få allmänheten, och föräldrar i synnerhet, att tro att döva barn kan bli hörande. Fullt hörande blir de dock inte – däremot kan de kanske höra mer ljud med en alltmer avancerad hörselteknik. (Döv-tidningen nr. 6/02, s.2)

På ledarplats ställer sig organisationen kritisk till att *allt fler barn med CI individualintegreras* och menar att detta kommer att bli ett problem. Barnen går miste om att i ett tidigt skede få lära sig teckenspråk i en riktig teckenspråkig miljö. Det är föräldrarna, skolan och hörselvården som bidrar till denna väg, enligt SDR, som tror att dessa barn kommer att ”göra myteri i tonåren mot föräldrakrav och hörselvårdens oralism”. Man frågar sig vem som vill

⁸ SDR:s nya CI-policy antogs vid ett representatskapsmöte i Leksand den 17 juni 2000.

leva ett liv som ”halv hörande” utan ett fungerande teckenspråk (Döv-tidningen nr.7/02, s.2, se även föregående nr. samt ledare under 2004). Problemet preciseras ytterligare:

Det är lätt att som hörande falla undan och använda talspråk i en miljö där det finns talspråkiga. I dessa fall kommer döva barn i kläm. Därför är det svårt att tro man kan hitta en bra skolform för döva barn i en miljö med talspråk. I varje fall ställs enormt höga krav på den personal som arbetar på sådan skola. (Dövas tidning nr. 4/04, s.2)

Man talar om en ”ofrivillig segregation” att inte låta barn med CI gå i skola och undervisas med andra döva och hörselskadade och att de med ”tvång ska stimuleras till att vistas i talspråkig miljö”. För att förstärka sin argumentation hänvisar man till forskarrapporter som bekräftat att individualintegrerade elever får sociala problem (Dövas tidning nr. 2/04).

Orsaker till problem

Vad anser då intresseorganisationerna att problemen grundar sig på eller med andra ord, vilka är orsakerna till problemen? I en ledare i Dövas tidning framstår det som tydligt att det dels är *en övertro på den nya hörseltekniken (CI)* och dels *okunskap* som gör att problemen uppstår:

”En skola för alla” – vår tids mantra för skolpolitiker. Men vad betyder ”en skola för alla”? Om en döv sjuåring med en tekniskt avancerad hörapparat (CI, cochlea implantat) går helt ensam tillsammans med 30 hörande sjuåringar i en klass på en vanlig skola, så känner sig denna elev fullt delaktig i det sociala samspelet med de hörande kamraterna?! Dessvärre tror många föräldrar och hörande s.k. experter på hörselteknik att det är så. (Dövas tidning nr. 2/04, s.2, jfr. nr. 6/02, 4/04)

En annan orsak som framkommer i ledare är att man ser att föräldrar idag i allt högre grad vill ha sitt barn boende på hemorten och därför väljer individualintegrerat istället för en specialskola med internat långt från hemorten. Bakom detta val finns just övertro på att deras barns CI gör dem till ”hörande”. Denna felaktiga bild menar SDR förstärkts av den massmediala debatt som blossat upp under våren 2004 när det gäller bilaterala (barn opereras och erhåller ett implantat på båda öronen) CI-operationer på barn. I en ledare skriver SDR:

Svenska folket har från alla håll fått veta hur viktigt det är att döva barn CI-opereras för att kunna integreras i det hörande samhället och därmed få ett ”fullvärdigt” liv. Men hur mycket vet svenska folket om hur ”fullvärdiga” liv döva lever? Hur döva barn och deras föräldrar egentligen har det? Vi syns inte i medierna. Men det är ju vi döva som besitter kunskapen om dövhet och teckenspråk. (Dövas tidning nr. 3/04)

Sådana attityder och okunskap både hos allmänhet och föräldrar gör att man identifierar dövhet som ett problem och att vara teckenspråkig som ”fel” och därför väljer man också bort dels teckenspråk och i förlängningen en teckenspråkig undervisning, dels dövskolan som skolform för sitt barn, anser SDR (Dövas tidning nr. 4/04, s. 2).

Ett annat sätt att presentera orsaker till problem är att förankra dem i forskning. SDR hänvisar i ett yttrande (Dnr.U2003/2488/G) på en skrivelse från Barnplantorna, som handlar om krav på ökad valfrihet i skolformer, till psykologen Gunilla Preislers studie av barn med CI i skolmiljö och i vanliga klasser, som visade att ju äldre CI-barnen blev desto större svårigheter fick man att följa den talspråkiga undervisningen i klassen och ta del av de sociala relationerna med de hörande klasskamraterna. Slutsatsen blir enligt SDR att talspråkförmågan inte räcker för att ”fungera fullt ut i den hörande världen.” (s. 2).

Lösningar

Hur presenteras då lösningar på problemen? Den lösning som förespråkas på ledarsidor i SDR:s tidskrift är att *få föräldrar till barn med CI att inse vikten av teckenspråket* och att *deras barn behöver vistas i en teckenspråkig miljö/skola* tillsammans med andra döva och hörselskadade. En vokalbulär som ”lär av historien”, ”vidga horisonten” och ”lyssna på den livserfarenhet som vuxna döva och hörselskadade har” förekommer i ledarna (se nr. 7/02, nr. 2/04). I en ledare skriver SDR:

Det är självklart att alla döva och hörselskadade barn, med eller utan hörapparat och CI, ska få en fullgod, flerspråkig utbildning där teckenspråket är centralt. Det behövs för ett gott liv (Dövas tidning nr. 1/04, s.2)

Genom ett aktivt opinionsarbete ska man arbeta för detta mål. Nyckelorden är *dialog* och *respekt*. Dialogen ska föras med läkare, föräldrar, politiker, CI-team och de egna medlemmarna. Denna dialog är en förutsättning för att uppnå acceptans för den nya utbildningspolicy som SDR arbetar för och som sätter teckenspråket i fokus, men i ett tvåspråkighetsperspektiv. Men för att denna dialog ska fungera krävs det en respekt för olika parter kunskap. Detta tar man upp i en ledare:

Läkarna kräver och får med alla rätt respekt för sina medicinska kunskaper. Föräldrar kräver och har vår respekt för sina val. Men varken läkare eller föräldrar har den expertkunskap som vi har av teckenspråkets betydelse, inte heller någon erfarenhet av att leva som döv eller hörselskadad. Varför tillvaratar man inte våra erfarenheter? (Dövas tidning nr. 1/04)

Reproducerande synsätt och krav på förändring i specialskolan

Inledningsvis skrev jag att denna del av resultatredovisningen skulle behandlas på ett integrerat sätt i förhållande till analysverktygen. De kategorier som tidigare framkommit redovisas därför inte separat. Analysverktygen är också integrerade. Avsikten är att man ska kunna följa mer löpande resonemang och argumentation, både inom och mellan organisationer. Med ovanstående rubrik menar jag att det i specialskolan finns en etablerad diskurs, ett synsätt som fortgår, dvs. reproduceras, och som går igen i en del av texterna. Andra texter är inriktade på förändringar av detta synsätt, denna diskurs. Längre fram i avsnittet avser jag att under rubriken ”Dialogisering” lyfta fram sådant i materialet som inte visar på motsättningar utan istället tecken på dialog och samverkan.

Problem, orsaker och lösningar

Den intresseorganisation som varit drivande för att förändra specialskolan, Barnplantorna, skrev (Skr.Dnr.U2001/475/S) 2001 till dåvarande skolminister Ingegerd Wärnesson för att förorda alternativ till specialskolan, s.k. regionala undervisningsgrupper för hörselskadade och döva barn. Man talar om att man i snart tio år försökt att få till stånd ”anpassningar av den statliga specialskolan för att trygga barn med CI:s utveckling av både talat språk och teckenspråk” men pekar på att specialskolan och Specialskolemyndigheten (SPM) ännu inte uppmärksammat vad det ökade antalet elever med CI kommer att innebära för specialskolan. Slutsatsen blir enligt Barnplantorna att specialskolan ”kommer att tvingas genomgå en radikal reformering” men trots detta kommer ändå specialskolans elevgrupp att minska. Det största problemet som man ser det, är att specialskolan *inte kunnat anpassa sig till en tvåspråkig miljö* ”med en jämlik attityd till båda språken”. Talat språk har kommit på undantag med

hänvisning till pedagogers svårigheter att ”växla” mellan språken och andra döva barn som ej har CI. En lösning presenteras i form av *andra skolformer* än specialskolan:

En ökande grupp barn med CI kommer att få sina behov bättre tillgodosedda i hörselklass/skolor samt integrerade i en vanlig undervisningsgrupp. I andra länder, där för övrigt bättre resultat presenteras för barn med CI, har man i större utsträckning mindre grupper hsk/CI bärande elever i en speciell enhet i s.k. vanliga skolor. Möjligheter till integrering ökar därmed. I Sverige måste vi våga se denna väg också. (s. 2)

Barnplantorna anser det därför väsentligt att barn med CI ”erbjuds ett brett val av skolor för att säkerställa att det enskilda barnet får den undervisning och erbjuds de utvecklingsmöjligheter utifrån ett helhetsperspektiv som de enligt skollagen har rätt till. Barnplantorna motsätter sig att det är SPM som förväntas förfoga över medlen till regionala undervisningsgrupper. Organisationen pekar på att SPM enbart kommer att arbeta för att ”trygga specialskolans existens” och därmed inte bevilja några medel till regionala undervisningsgrupper. De krafter som står bakom en ideologi som verkar för en ”tyst miljö” i specialskolan kan därmed ostört fortsätta sitt arbete, menar Barnplantorna (s. 2-3).

Det problem som Barnplantorna presenterar i skrivelsen ovan och i annat material som ledare och remissvar är att elever med CI inte fått sina behov av talat språk tillgodosedda på grund av specialskolans *förhållningssätt* och *långsamma förändringstakt*. I en ledare upprepar organisationen att dessa brister kommer att leda till en minskning av specialskolans framtida elevantal och att lösningen presenteras återigen i form av andra skolformer:

Föräldrar till barn som erhåller CI vid mycket unga år kommer säkerligen i större grad att välja hörselskolor/hörselklass eller integrerad skolgång på hemorten. En majoritet av föräldrarna till döva barn väljer CI idag. Det är därför snarare mer sannolikt att antalet elever i specialskolan kommer att minska. Minskningen kan bli drastisk om några år när föräldrar märker att förändringstakten mot en mer flexibel specialskola tycks dröja. (Barnplantabladet våren 2001, s.6, jfr. med hösten 2002, s. 5 ff.)

En del av denna lösning är för Barnplantornas del att arbeta för att det statliga stödet ska breddas. Man talar om *likvärdiga resurser oberoende av skolform* (se Barnplantabladet våren 2003:5, våren 2004:6, våren 2006:7). I takt med att de CI-opererade barnen började närma sig gymnasieåldern kom Barnplantorna även att engagera sig för en ökad valfrihet inom gymnasieskolan. I en skrivelse till utbildningsdepartementet 2003 med titeln ”Statligt stöd till gymnasieskolan för hörselskadade och döva i Göteborg och Stockholm – ett led i en pågående utveckling av hörsel- och dövundervisningen i Sverige” (Skr. Dnr.U2003/2488/G), anför man en rad skäl till att det statliga stödet till Riksgymnasiet för döva och hörselskadade i Örebro (RGD/RGH) bör breddas till att gälla även gymnasier i Stockholm och Göteborg, där särskilda hörselklasser redan finns. Barnplantorna pekar på att målgruppen av elever med behov av hörsel- eller/och dövundervisning är i förändring, p g a det ökade antalet barn med CI. Detta medför, enligt Barnplantorna, att de barn och ungdomar med teckenspråk som första språk sjunker, samtidigt som andelen barn/ungdomar med svenska som första språk ökar. Missnöje med specialskolans definition av tvåspråkighet – teckenspråk och skriven svenska – har lett till ett ökat missnöje bland föräldrar med barn och ungdomar med CI, menar Barnplantorna. Konsekvensen är att fler och fler föräldrar placerat sina barn med CI i externa hörselklasser på hemorten. Barnplantorna påpekar att bildandet Specialpedagogiska institutet (SIT) i sammanhanget kommit att fylla en viktig funktion, då myndigheten har möjlighet att bidra med konsultativa tjänster och olika former av stöd i specialpedagogiska frågor till de kommuner som valt att starta externa hörselklasser. Som exempel på framgångsrika hörselskolor nämner man Alviksskolan i Stockholm och Kannebäckskolan i Göteborg. *Lika*

och rättvisa villkor måste råda mellan skolor för hörselskadade och döva, poängterar Barnplantorna. Organisationen anför vidare att:

- 70 procent av eleverna vid RGD i Örebro aldrig kommit att slutföra sina gymnasiestudier.
- I Stockholm och Göteborg pågår planer på att etablera en gymnasieutbildning för hörselskadade och döva.
- Det är rimligt att Sveriges största städer får en samlad utbildning från förskola, grundskola och gymnasium för hörselskadade och döva.
- Elevantalet vid RGD/RGH krymper varje år.
- Allt fler barn med CI har likartade behov i skolan som hörselskadade har, samtidigt som staten ensidigt stöder specialskolan för döva och hörselskadade, samt RGD/RGH.
- Med ett breddat statligt stöd ökar möjligheterna för de elever som idag går integrerade i vanliga gymnasieskolor att få en anpassad undervisning efter sina egna förutsättningar.

Utbildningsdepartementet sände denna skrivelse till andra berörda intresseorganisationer så att de skulle få tillfälle att yttra sig. I de yttranden som senare kom in till utbildningsdepartementet är synpunkterna i stort sett samstämmiga mellan SDR och HRF (jfr. yttranden från HRF och SDR, Dnr.2003/2488/G). De tillbakavisar Barnplantornas kritik och slutsatser på en rad punkter, vilka kan sammanfattas så här:

- Elevantalet vid RGD/RGH har inte minskat utan snarare ökat.
- RGD/RGH har medfört att hörselskadade och döva har fått möjligheter till en bättre utbildning och ett brett utbud av gymnasieprogram.
- En spridning av det statliga stödet riskerar att urholka den kompetens som under lång tid byggts upp vid RGD/RGH.
- Anpassade regionala gymnasieskolor i Stockholm och Göteborg kan inte erbjuda ett brett utbud av gymnasieprogram. Målgruppen är för liten för det.
- Elevernas möjligheter att lära sig teckenspråk och få vistas i en teckenspråkig miljö kommer att begränsas.
- Goda kamratrelationer är viktiga för barns identitetsutveckling och därför är det av vikt att det finns många elever med liknande behov på en och samma skola.

Problemet som SDR ser det är istället *CI-barns skolgång i externa klasser* och orsaken till detta är *föräldrarnas val av skolgång*. Detta förtydligas i SDR:s yttrande (Dnr.U2003/2488/G) över Barnplantornas skrivelse.

Lika barn leka bäst. SDR är allvarligt bekymrade över CI-barnens skolgång i externa klasser. Många CI-barn far mycket illa, på grund av föräldrarnas val av skolgång. Barn behöver umgås med jämställda barn för att växa och få självförtroende. Vuxna teckenspråkiga döva och hörselskadade har vittnat om hörande barns översittarattityd. Det vill vi inte dagens döva och hörselskadade barn ska få uppleva. (s. 2)

Dessa yttranden passerar inte obemärkta för Barnplantorna som återigen skriver till utbildningsdepartementet med anledning av de synpunkter som kommit fram. I skrivelsen (Skr.Dnr.U2003/2488/G) vänder man sig mot det synsätt som tonar fram i en del av remissvaren. Ett synsätt som ”fortfarande vägrar se dessa ungdomar som individer med olika förutsättningar även om de har funktionshindret gemensamt”, skriver Barnplantorna. Särskilt SDR:s yttrande ”lika barn leka bäst. SDR är allvarligt bekymrade över CI-barnens skolgång i

externa klasser” ger, enligt Barnplantorna, uttryck för ett ”tolkningsföreträde”. I skrivelsen hänvisar organisationen till forskning om döv världen:

Ovanstående synsätt hör inte hemma i Sverige/Europa där integrationstanken är ett grunddrag i de flesta etablerade politiska partier. Utan grund skuldbeläggs dessutom CI-föräldrar som inte väljer ”rätt” enligt det synsätt som så övertydligt har beskrivits i en doktorsavhandling ”Retoriska strider, konkurrerande sanningar i döv världen” av Katarina Jacobsson. Katarina Jacobsson beskriver i sin avhandling den verklighetsbild som permanentats inom döv världen under senare år och hur detta erövrade tolkningsföreträde effektivt har givit aktörerna på fältet stor makt att utöva vad Jacobsson betecknar som en social kontroll inom döv världen, ett slags patent på sanningen – den rätta läran. (s. 1)

Begreppet ”valfrihet” nämns tre gånger i skrivelsen. Barnplantorna hänvisar till statistik i SPM:s egen årsredovisning som visar att en minskning av elevantalet, såsom Barnplantorna hävdade, faktiskt har ägt rum i specialskolan. Man frågar sig om det är ”samhällsekoniskt försvarbart” att resurserna används på ett icke kostnadseffektivt sätt. De statliga resurserna borde, enligt Barnplantorna, komma den enskilda eleven till del oavsett i vilken skolform denna befinner sig i. Organisationen menar att SPM snarare borde ”omstruktureras” till ett resurscenter som ett komplement för ett framtida mindre antal specialskolor (Skr. Dnr.U2003/2488/G, s. 3).

De skilda synsätten när det gäller specialskolan framgår även i HRF:s remissvar på utredningen om översyn av teckenspråkets ställning (Dnr.S2006/4244/ST). I denna framhåller HRF tvåspråkighetens fördelar för barn med cochlea implantat. Den ger en ”valfrihet” i kommunikationssätt och teckenspråket är viktigt för den sociala interaktionen, anser HRF. Organisationen är ”bekymrade” att föräldrar väljer bort teckenspråket till sina barn med CI. Det är ett problem, skriver HRF, att *föräldrar inte ser dagens specialskola som lämplig skolform för sina barn*. Problemet grundar sig på att *föräldrar inte får tillräcklig information och stöd* av professionen inom hörselvården för att ”göra bra skolval för sitt barn”. Den lösning som HRF presenterar i sitt remissvar handlar om att *ändra skrivningarna om specialskolan i skollagen* (s. 2-4). Detta är en lösning som även presenteras av SDR i ett remissvar (Dnr.S2006/4244/ST, s. 5) på samma utredning. De båda intresseorganisationerna anser att problemet är att *begreppet ”specialskola” ger fel signaler* till både samhället och teckenspråkiga barn och deras föräldrar. Nuvarande lagtext⁹ visar, enligt HRF, att specialskolan utgör en ”sista utväg” för att ta hand om elever som ”misslyckats” i andra skolformer. Den borde istället framträda som ett ”första hands skolval” eller ”jämbördigt alternativ” till andra skolor. Begreppet specialskola vill man därmed ersätta med ett annat ”mer lämpligt” begrepp (Dnr.S2006/4244/ST, s. 4). SDR föreslår att beteckningen ”Specialskola för döva och hörselskadade” tas bort och att det ersätts med ”Statlig grundskola för döva och hörselskadade barn” (Dnr.S2006/4244/ST, s.5). HRF skriver i sitt remissvar att en *förnyelse av specialskolan* trots detta måste komma till stånd annars riskerar specialskolan som skolform att försvinna. HRF skriver:

Vi ser dock att det är nödvändigt med förnyelse också av den teckenspråkiga skolformen då vi ser en uppenbar risk att behovet av den nuvarande specialskolan kommer att försvinna, framförallt av skälet att föräldrar inte ser dagens specialskola som lämplig skolform för sina barn. HRF anser därför att det behövs en ny myndighet med ett vidare uppdrag än det som Specialskolemyndigheten har idag. (s. 3)

SDR instämmer också med utredningen, i likhet med HRF, att det behövs en *ny nationell skolorganisation* som i samarbete med både kommuner och landsting ska ansvara för hörselskadade och döva barns skolgång. SDR anser att Specialskolemyndigheten är den rätta

⁹ Lagtexten lyder: ”för barn som på grund av dövhet, hörselskada inte kan gå i grundskolan finns specialskolan”

myndigheten för detta ansvar. Denna skolorganisation ska också, enligt SDR, ansvara för att eleverna har rätt och möjlighet till undervisning både på och i teckenspråk. SDR anser också att Skolverket borde genomföra särskilda inspektioner på skolor där det finns externa hörselklasser och där barn går integrerade i vanliga klasser (Dnr.S2006/4244/ST, s.2ff.).

Barnplantornas remissvar instämmer också i utredningens förslag om att en *ny nationell skolorganisation inrättas* men instämmer inte i att Specialskolemyndigheten bör få detta ansvar. De förordar istället att en helt ny organisation bildas som tillsammans med regionala resurscentra ska ha den samlade kompetensen och resurserna både i förhållande till de sex specialskolor, de sex hörselklassskolorna och till de enskilda hörselklasser som finns. Barnplantorna riktar dock kritik mot utredningen för att den hänvisar till gammal och inaktuell statistik (från 1991) över hur många barn som föds varje år och som kan bli beroende av teckenspråk och specialskola. De pekar på att målgruppen döva ”drastiskt” har förändrats till följd av att över nittio procent av berörda föräldrar idag säger ja till CI-operation på sitt barn och därför menar organisationen att det inte finns några ”vetenskapliga belägg” för hur stort antal av dessa barn som i framtiden kommer att vara beroende av dels teckenspråk, dels specialskola. Slutsatsen är, enligt Barnplantorna, att den berörda målgruppen kan få ”delvis andra behov än teckenspråkig undervisning,” vilket redan resulterat i en ökad andel barn med CI inom den kommunala grundskolan (Dnr.S2006/4244/ST, s. 1f.). SDR och HRF anser däremot att döva och barn med hörapparat eller cochlea implantat rätt till teckenspråk ska skrivas in i skollagen eller bli föremål för andra typer av regleringar (se remissvar från SDR och HRF s.3 respektive s.3).

Dialogisering

Under 2004 börjar intresseorganisationerna att utarbeta en gemensam skolpolicy, som presenteras i november samma år. Bakom denna står förutom Barnplantorna, HRF och SDR även ungdomsorganisationerna Unga hörselskadade (UH) och Sveriges dövas ungdomsförbund (SDU), samt Riksförbundet för döva, hörselskadade och språkstörda barn (DHB), Föreningen Sveriges Dövblinda och Dövblind ungdom. Anledningen är att intresseorganisationernas samlade bedömning av skolans utbildningsresultat för elever inom hörsel- och dövområdet är betyget ”underkänt”. I den gemensamma policyn för de fram en rad åtgärder som behöver genomföras. En starkare lagstiftning, samlade och ökade statliga resurser, statistik, samt en bättre samordning mellan hörselvårdens rehabilitering och skolans insatser för elever med hörselnedsättning och dövhet. Organisationerna kräver också ett tydligare myndighetsansvar (Auris, nr.8/2004, s. 28). Denna samsyn bli också till viss del framträdande i de remissvar på utredningen om teckenspråkets ställning som kom under 2006 i och med att samtliga, i studien ingående intresseorganisationer, ställde sig positiva till en ny nationell skolorganisation inrättas.

6. Sammanfattande diskussion

I detta kapitel kommer jag att sammanfatta de resultat som framkommit i föregående kapitel. Dessa resultat diskuteras sedan i relation till uppsatsens teoretiska utgångspunkter och därefter återknyter jag till tidigare forskning. Avslutningsvis diskuterar jag resultatens konsekvenser för läraryrket.

Sammanfattning av empiriska resultat

Syftet med denna uppsats var att rikta fokus på skolan som intressepolitisk arena med ambitionen att beskriva och jämföra de intressepolitiska föreställningar och strategier som existerar bland svenska handikappförbund med anknytning till döva, hörselskadade och barn och ungdomar med cochlea implantat (CI). Utifrån detta syfte formulerades två frågeställningar. De resultat som framkommit i förhållande till dessa frågeställningar sammanfattas nedan separat.

Vilka föreställningar om grundläggande brister och möjligheter i undervisning av elever med CI finns i intresseorganisationerna?

Intresseorganisationernas föreställningar om brister och möjligheter i undervisning av elever med CI ser olika ut. Riksförbundet för barn med cochlea implantat, Barnplantorna, har under den studerande perioden, 1998-2006, främst fört fram att den grundläggande bristen är att elever med CI inte får tillräckligt med talspråksstimulans i undervisningen. Alltför stor fokus riktas mot teckenspråket och därför kommer talspråk på undantag i undervisningen. Denna brist uppstår, enligt Barnplantorna, för att pedagoger inte vågar utöva sin profession på den dominerande ställning som dövorganisationerna har inom specialskolan. Allmänt negativa attityder till CI spelar också in. För Barnplantorna handlar det också om en oenighet om hur tvåspråkighet ska definieras i förhållande till barn med CI. För dem är tvåspråkighet liktydigt med talad svenska och teckenspråk i motsats till den definition som man anser genomsyrar specialskolan: teckenspråk och skriven svenska. De möjligheter som organisationen ser i förhållande till undervisning av elever med CI är en ökad valfrihet, dels vad gäller undervisningspråk, dels i skolformer, d.v.s. alternativ till specialskolan. Man efterlyser också mer flexibla och individuella lösningar, som utgår från det enskilda barnets behov. En pedagogik som tillåter andra kommunikationsstrategier, samt dialog och samverkan mellan pedagoger presenteras också som möjligheter för att utveckla undervisningen av elever med CI.

För de andra två intresseorganisationerna ser man på brister i undervisningen på ett omvänt sätt. För Sveriges dövas riksförbund, SDR, handlar den grundläggande bristen om att undervisningen ska riktas in mot att elever med CI ska bli talspråkiga, när de behöver få undervisning på teckenspråk och tillgång till en teckenspråkig miljö i skolan. SDR framhåller att teckenspråk och talspråk har olika grammatik och struktur och därför kan de inte användas samtidigt i undervisningen, därför vänder man sig mot att talspråkiga metoder, vinner inflytande i skolan. Brister i undervisningen kopplas också samman till att allt fler elever med CI individualintegreras i den vanliga skolan och SDR ställer sig frågande hur dessa elever ska klara undervisning på talspråk. Detta är en syn som SDR till viss del delar med Hörselskadades riksförbund, HRF. Denna organisation påpekar också teckenspråkets kommunikativa betydelse för elever med CI. I övrigt är organisationen främst inriktad på sin målgrupp – hörselskadade barn med hörapparat. SDR menar att en övertro på att barnet ska bli hörande i sin tur ger upphov till problem i undervisningssituationer för barn med CI. De

möjligheter som SDR ser är att man genom ett aktivt opinionsarbete ska få föräldrar till elever med CI att inse vikten av teckenspråk i skolan. För att detta ska kunna uppnås krävs dock en dialog med föräldrar, såväl som med andra på fältet.

Hur ser intresseorganisationerna på specialskolans betydelse i relation till den förändrade situation som det ökade antalet elever med CI medför?

För intresseorganisationen Barnplantorna är det tydligt att specialskolans betydelse kommer att minska, till följd av att allt fler föräldrar till elever med CI väljer andra skolformer för sina barn. Problemet är, enligt Barnplantorna, att specialskolan inte kunnat anpassa sig till en tvåspråkig miljö som medger en jämlik attityd till både tal- och teckenspråk. Förändringar har gått för långsamt. Barnplantorna menar att det ökade antalet elever med CI resulterar att allt färre barn kommer att ha av teckenspråk som första språk, samtidigt som andelen med svenska som första språk kommer att öka. Därför arbetar organisationen aktivt för att bredda de statliga resurser som utgår till specialskolan och Riksgymnasiet för döva och hörselskadade i Örebro (RGD/RGH). Man vill ha likvärdiga resurser oberoende av skolform. Externa hörselklasser, hörselskolor och vanliga kommunala skolor blir mer framträdande alternativ till specialskolan.

De andra två intresseorganisationerna, SDR och HRF, anser också att specialskolans betydelse kommer att minska i förhållande till det ökade antalet elever med CI. Problemet grundar sig för dem inte i specialskolans oförmåga att anpassa sig till elever med CI och deras behov av tal, utan på att föräldrar underskattar betydelsen av teckenspråk och i allt större utsträckning individualintegrerar sina barn i den vanliga skolan. Orsaken ligger i en bristande information till föräldrar om vikten av teckenspråk i utbildningen. Både HRF och SDR anser att specialskolan bör vara ett förstahands val för elever med CI och därför vill man ändra skrivningarna om specialskolan i skollagen. Den nuvarande lydelsen ger uttryck för att specialskolan som skolform utgör en sista utväg, anser HRF. Begreppet specialskola vill HRF och SDR ersätta med ett annat begrepp.

Empiriska resultat i relation till teori och metod

Uppsatsens teoretiska och metodologiska utgångspunkter utgick från ett diskursanalytiskt perspektiv med fokus på kritisk diskursanalys. Centrala begrepp i uppsatsen är diskurs och diskursiv praktik. Enligt Winther Jørgensen och Phillips (2000:66f) är det till viss del genom diskursiva praktiker som social och kulturell reproduktion och förändring skapas. Syftet med den kritiska diskursanalysen är att lyfta fram den lingvistisk-diskursiva sidan i sådana processer. En diskurs definierades enligt Fairclough som ”ett sätt att tala som ger betydelser åt upplevelser utifrån ett bestämt perspektiv”(s.72). I kritisk diskursanalys är språket med och formar verkligheten. Utifrån en sådan definition och betydelse kan man urskilja eller avgränsa en bestämd diskurs från en annan, genom att ställa olika utsagor i relation till andra utsagor med fokus på språkliga uttryck som vokabulär och begrepp. Detta var en poäng med analysverktygen problem-orsak-lösning. I det empiriska materialet kunde man utifrån en sådan ansats avgränsa två större diskurser, en talspråkspraktikdiskurs och en teckenspråkspraktikdiskurs. Den förra är aktiv och drivande för att förändra, den senare är reproducerande i den bemärkelsen att den ger uttryck för ett perspektiv som fortgått under en längre tid. Diskurserna blir synliga dels i förhållande till undervisning av elever med CI, dels i förhållande till hur man ser på specialskolans betydelse. Betoning på talspråk kontra teckenspråk, alternativa skolformer kontra specialskolan ger uttryck för språkliga dikotomier

som i vidare bemärkelse avgränsar diskurser. Sådana skilda utsagor avslöjar motsättningar och olika syn på hur undervisning ska bedrivas och vilka skolformer som är bäst för elever med CI. Användningen av begrepp som dialog och samverkan ger däremot en signal om att motsättningar kan mildras och diskurser omvandlas.

En analys av huruvida en diskursiv förändring verkligen har ägt rum kräver dock ett mer omfattande material och kanske också en kombination av olika metoder. Att kombinera olika metoder är vanligt i diskursanalys. Bergström och Boréus skriver att diskursanalys som enda metod kan vara dålig på att fånga in det väsentliga när det gäller samhällseliga aktörer (se Bergström & Boréus 2005 s. 351, 357). Då man enbart tillämpar en metod, som i denna uppsats, kan resultaten få vissa begränsningar som kanske istället kunnat vidgas genom tillämpandet av fler metoder. En fara med att enbart analysera ”färdiga” texter är också att texterna kan vara alltför ”tillrättalagda”. De produceras i offentlighetens ljus och utifrån ett bestämt syfte. Utsagor är med andra ord kontextberoende, vilket man måste vara medveten om i tolkningsprocessen. Å andra sidan har sådana begränsningar möjligen kunnat undvikas genom att jag i mitt empiriska arbete tittat på olika typer av texter och även undersökt en längre tidsperiod (1998-2006). Då samma vokabulär och begrepp återkommer i olika typer av utsagor och under en längre tid stärker det resultatens värde. I teori- och metodkapitlen betonades det att språket är med och formar verkligheten. Detta är den bärande tanken bakom Faircloughs tredimensionella modell. I de texter som jag har analyserat får språket ofta en retorisk klang, det är drivande och ifrågasättande. Nya begrepp formeras medan andra reproduceras. Med hjälp av analysverktygen problem – orsak – lösning frigörs dessa språkliga utsagor och kan, som tidigare nämnts, ställas i relation till andra utsagor. Däri ligger metodens bärkraft. Diskursanalys som textanalytisk metod kan därmed ha sina fördelar, men vill man använda den bör man samtidigt vara medveten om de fallgropar som finns på vägen.

Återknytning till tidigare forskning

I förhållande till tidigare forskning finns det i resultaten vissa likheter. De två diskurser som sociologen Katarina Jacobsson kunde urskilja på en moralisk nivå kring diskussionen kring CI och som började göra sig gällande även på en praktisk nivå i förhållande till skolval och undervisningsspråk, går igen i de resultat som jag tidigare presenterat. Det handlar då ytterst om ställningstaganden kring undervisningsspråk. Jacobsson (2000:191 ff.) pekade på att CI-förespråkarna och intresseorganisationen Barnplantorna förde fram krav på mer av talspråk i specialskolan, medan dövorganisationerna var emot sådana insatser. I de resultat som framkommit kan man avgränsa en talspråksprakspraktikdiskurs och en teckenspråkspraktikdiskurs. En annan iakttagelse i mitt material är att diskussionen mest förs mellan Barnplantorna och Sveriges dövas riksförbund. Hörselskadades riksförbund har, i likhet med Jacobssons avhandling, en mycket perifer roll i denna diskussion. Organisationen var den som först backade och tog tillbaka sitt ställningstagande i ”CI-frågan” (se 19 ff.) och verkar därefter ha intagit en förhållandevis neutral position. Men i och med att CI-elevs situation mer och mer börjar beskrivas i termer av hörselskadades kan denna tystnad bli problematisk.

Tvingstedt m.fl (2003) och Preisler m.fl. (2003) studier kring skolplacering och skolsituation för elever med CI kretsade kring talspråkssituation, samt teckenspråkets betydelse för barn i olika skolformer. Brist på talspråksstimulans i specialskolan, blev en brist på teckenspråk i den vanliga skolan i takt med att barnet blev äldre och fick svårare att följa den talspråkiga undervisningen i skolan. I den här undersökningen har resultaten också visat att det är kring

dessa frågor som den intressepolitiska diskussionen kretsar. Val av språk och skolform har ett nära samband. Tyngdpunkt på teckenspråk betyder specialskola, medan betoning på talspråk betyder andra, alternativa skolformer.

Det är utifrån tidigare forskning intressant att i materialet kunna se att intresseorganisationernas argumentation förankras i den kunskapsproduktion som sker på fältet. Barnplantorna har i det studerade materialet hänvisat till Jacobssons avhandling när de argumenterat för sin syn, medan SDR åberopat Preislers forskning i sin argumentation.

Ett förslag på fortsatt forskning med ett diskursanalytiskt perspektiv vore att undersöka om och hur specialskolans arbetssätt förändrats över tid. Det skulle kunna ge en bild av hurvida en talspråksdiskurs vinner inflytande och börjar förändra specialskolan eller om en teckenspråksdiskurs fortfarande innehar makten att definiera och därmed reproducera sig själv.

Konsekvenser för läraryrket

De empiriska resultaten får konsekvenser för läraryrket, men också för skolan som helhet. Ur didaktisk synvinkel blir frågan om undervisningsspråk viktig. På vilket språk ska undervisning bedrivas för att främja en positiv kunskapsutveckling för elever med CI? På teckenspråk, talspråk eller en kombination av dessa två i form av tecken som stöd? Svaret ser nog olika ut från barn till barn, eftersom deras höruppfattning och därmed talförståelse varierar. Men därmed kompliceras också den didaktiska bilden. Att undervisa flera CI-elever i en och samma klass, men där några hör ganska bra och andra inte, gör en samlad undervisning problematisk och ställer stora krav på den enskilda läraren. Som lärare bör man ta intryck av den kunskap och erfarenhet som intresseorganisationerna inom detta område har, men det är samtidigt mycket viktigt att visa professionell självständighet gentemot de olika ”ideologier” eller diskurser som förs fram i den intressepolitiska diskussionen kring elever med CI. Lärare utan ett kritiskt förhållningssätt riskerar att ”styras utifrån” när det gäller hur undervisning ska ske på bästa sätt. Detta begränsar också diskussionen. Självständiga och kritiska lärare vågar tala om problem, men även om möjligheter i undervisning av elever med CI.

Det finns med andra ord en kvalitativ skillnad mellan ideologi och kunskap. Intresseorganisationerna besitter kunskaper men genomsyras också av ideologiska ställningstaganden, som man ibland försöker ”legitimera” genom att förankra dem i den typ av forskning, vars resultat kan förstärka deras ideologiska synsätt. Därmed får argumenten också skenbart en vetenskaplig prägel. I inledningen pekade Arne Risberg, professor i hörselteknik, på att den stora huvudfrågan när det gäller undervisning av döva, hörselskadade och elever med cochlea implantat är hur vi ska ”skilja mellan verklig kunskap och ideologisk betingade tolkningar” (Risberg 2000:8). Tolkningar som säger vad som är sant och falskt, rätt och fel. Som är begränsande. Att försöka besvara denna fråga bör därför vara en uppgift för varje lärare som undervisar elever med CI.

I ett större perspektiv får resultaten även konsekvenser för skolan som helhet. Att specialskolornas betydelse minskar och att allt fler föräldrar väljer andra skolformer för sina barn, som den vanliga kommunala skolan, innebär också att allt fler skolor och lärare utan vare sig kunskap om döv- och hörselproblematik eller specialpedagogisk kompetens kommer

att möta elever med cochlea implantat. Det ställer krav på skolan och i förlängningen även på lärarutbildningen.

Referenser

- Bergström, G & Boréus, K. (red.). (2005): *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Dravins, C. (2005). *Språkmiljöer och lärande för elever med avancerad hörselteknisk utrustning. Kvalitetsredovisning SPM*.
- Esaiasson, P. m.fl. (2004). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Jakobsson, K. (2000). *Retoriska strider. Konkurrerande sanningar i döv världen*. Lund: Palmkrons Förlag.
- Nelfelt, K. & Nordqvist Palviainen, Å. (2004). "Det hörs!" – Från visuell till auditiv kommunikation hos små döva barn med cochlea implantat. Gothenburg papers in theoretical linguistics.
- Preisler, G., Tvingstedt, A-L. & Ahlström, M. (2003). *Skolsituationen för barn med cochlea implantat – ur föräldrars, lärares och assistenters perspektiv*. Rapport nr. 116. Stockholms universitet: psykologiska institutionen.
- Proposition 1998/99:105, *Elever med funktionshinder – ansvar för utbildning och stöd*
- Risberg, Arne (2000). "Hinder för kunskap? – några funderingar kring undervisning av barn med CI" i *Barnplantabladet* våren 2000.
- SOU 1998:66. *FUNKIS – funktionshindrade elever i skolan*. Utbildningsdepartementet. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2006:54. *Teckenspråk och teckenspråkiga. Översyn av teckenspråkets ställning*. Socialdepartementet. Stockholm: Fritzes.
- Tvingstedt, A-L, Preisler; G. & Ahlström, M. (2003). *Skolplacering av barn med cochlea implantat*. Rapport nr. 115. Stockholms universitet: psykologiska institutionen.
- Winther Jørgensen, M & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Internetkällor

- Hörselskadades Riksförbund (HRF) [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.hrf.se> [2006-11-10]
- Karolinska universitetssjukhuset [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.karolinska.se> [2006-11-15]
- Riksförbundet för barn med cochlea implantat (Barnplantorna) [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.barnplantorna.o.se> [2006-11-10]

Specialskolemyndigheten (SPM) [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.spm.se> [2006-12-14]

Sveriges Dövas Riksförbund (SDR) [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.sdrf.se> [2006-11-10]